

Akcijsko istraživanje - pristup usmjeren razvoju odgojno-obrazovne prakse

Domazet, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:101016>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MAJA DOMAZET
AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE - PRISTUP USMJEREN RAZVOJU
ODGOJNO-OBRAZOVNE PRAKSE

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2020

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MAJA DOMAZET
AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE - PRISTUP USMJEREN RAZVOJU
ODGOJNO-OBRAZOVNE PRAKSE

Diplomski rad

Mentor:

Prof.dr.sc. Siniša Opić

Zagreb, rujan, 2020

SAŽETAK

Cilj rada je predstaviti jednu drugačiju perspektivu pristupu djeci s internaliziranim ponašanjima i to kroz provedeno akcijsko istraživanje. Naime, akcijsko istraživanje je alat kojim se pristupilo proučavanju problema internaliziranih ponašanja jer kroz njega praktičari i drugi sudionici istraživanja najbolje mogu osvijestiti vlastitu praksu te tako krenuti u promjene i unapređivanje. S obzirom da u literaturi nema mnogo opisanih modela prevencije, podrške i akcije usmjerenih ovakvim ponašanjima, osobito u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, pristup kroz akcijsko istraživanje nametnuo se kao najbolji. S obzirom da nema jedinstvenih obrazaca pristupa određenom djetetu ili određenom ponašanju, akcijsko istraživanje daje rezultat primjeren upravo tom istraživanju i sudionicima unutar njega. Ovo istraživanje nametnulo se iz potrebe za rad s djecom koja pokazuju internalizirana ponašanja, a sama ne uspijevaju stvoriti socijalne prilike u kojima bi mogla razvijati svoje socijalne, ali i emocionalne vještine te otpornost. Dakle, istraživači unutar istraživanja su aktivni sudionici, a ne korisnici drugih istraživanja. Rad pruža uvid u osnovna načela akcijskih istraživanja, a u drugom dijelu je ponuđen izvještaj provedenog akcijskog istraživanja. Najveći dio istraživanja odnosi se na neposredan rad s djecom koja su identificirana kao povučena, sramežljiva i plašljiva te na način na koji su im pružene prilike za socijalna učenja u manjim skupinama. Osim toga, analizirani su i postupci podrške odgojitelja ovoj djeci. Svaka akcija je valorizirana kako bi se stvorile smjernice za daljnji rad. Akcijsko istraživanje trajalo je jednu pedagošku godinu.

Ključne riječi: internalizirana ponašanja, akcijska istraživanja, izvještaj akcijskog istraživanja

ABSTRACT

Action research - approach focused on the development of educational practice

The aim of this paper is to present a different perspective on the approach to children with internalized behaviors through action research. Namely, action research is a tool used to study the problem of internalized behaviors, because through it practitioners and other research participants can best become aware of their own practice and make changes and improvement. There are not many described models of prevention, support and action aimed at such behaviors in the literature, especially in institutions of early and preschool education, so the approach through action research has emerged as the best. Since there are no unique patterns of access to a particular child or a particular behavior, action research brings a result appropriate to that particular research and the participants within it. This research was imposed out of the need to work with children who show internalized behaviors, but fail to create social opportunities in which they could develop their social, but also emotional skills and resilience. Researchers within the research are active participants, not users of other research. The paper provides an insight into the basic principles of action research, and in the second part a report of the conducted action research is offered. Most of the research relates to working directly with children who are identified as withdrawn, shy and timid, and in the way they are provided with opportunities for social learning in small groups. Educators support procedures for these children were analyzed also. Each action was valorized to create guidelines for further work. The action research lasted one pedagogical year.

Keywords: internalized behaviors, action research, action research report

SADRŽAJ

UVOD	1
1. AKCIJSKA ISTRAŽIVANJA	2
1.1. Izazovi u provođenju akcijskih istraživanja	6
1.2. Izvještaji akcijskih istraživanja.....	8
2. IZVJEŠTAJ PROVEDENOG AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....	9
2.1. Početak istraživanja	10
2.2. Analiza početnog stanja	12
2.3. Teorijska polazišta.....	15
2.4. Početni plan akcijskog istraživanja.....	20
2.5. Primjena plana.....	26
2.6. Učinci djelovanja	34
2.7. Ishodi istraživanja	40
ZAKLJUČAK.....	43
LITERATURA	48
3. PRILOZI.....	50

UVOD

Akcijsko istraživanje je temeljna strategija profesionalnog rasta koja je individualno ili skupno ispitivanje vlastite profesionalne prakse u svrhu samounapređivanja. Samounapređivanje će utjecati i na kvalitetnije postupke usmjerene djeci. U akcijskim istraživanjima praktičari unapređuju vlastitu praksu u neposrednom okruženju. Istraživač započinje istraživanje propitivanjem vlastite prakse te unutarnjom refleksijom nastoji prepoznati područja koja može mijenjati i unaprijediti (Markowitz, 2011). U tom smislu, refleksivna praksa, postaje temelj na kojem se gradi promjena. Autor Fullan koristi termin obrazovne promjene kojima je cilj pozitivno utjecati na učenika (dijete), ali pri ostvarivanju promjena naglasak treba staviti i na profesionalni razvoj (Fullan, 1993, 1999; prema Slunjski 2016). Bognar (2006) navodi kako učitelji/odgojitelji ne mogu biti samo korisnici istraživanja koje je proveo netko izvana. Preuzimajući aktivnu ulogu u školskim istraživanjima učitelji postaju refleksivni praktičari (Schoen, 1984; prema Bognar 2006a), učitelji istraživači ili akcijski istraživači (McNiff, 2002; prema Bognar 2006a). U ovom kontekstu promatraju se i odgojitelji u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Slunjski (2016) navodi kako su akcijska istraživanja vrlo učinkovit oblik kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojitelja koji je usmjeren jačanju suradničkih modaliteta njihova odgojno-obrazovnog promišljanja i djelovanja. Autorica Miljak (2015) smatra da je odgojna praksa još uvijek velikim dijelom neistraženo područje te da se nikada i neće istražiti do kraja jer je to područje kontinuirane brige za dalje, dublje i kvalitetnije istraživanje i unapređivanje. Kad se u istraživanju prakse dignemo za stepenicu više, obzori nam se počinju mijenjati. Upravo ovdje odgojitelji postaju glavni nosioci istraživačkog rada i nositelji promjena. Autorica također smatra da ovdje veliki utjecaj imaju kvalitetno obrazovanje i cjeloživotno učenje i istraživanje. Zato su akcijska istraživanja vrijedan alat, ne samo za uvođenje promjena, nego i kao alat učenja i konstantnog propitivanja i istraživanja. „Akcijska istraživanja su oblik kolektivnog samorefleksivnog ispitivanja koje provode sudionici u društvenim situacijama kako bi poboljšali racionalnost i pravednost vlastitih društvenih ili obrazovnih praksi, kao i vlastito razumijevanje tih praksi i situacija u kojima se te prakse provode. Taj pristup je akcijsko istraživanje samo onda kada je suradničko, premda je važno razumjeti da se akcijsko istraživanje grupe provodi kroz kritički propitano djelovanje pojedinih članova grupe“ (Kemmis i McTaggart, 1988; prema Cohen, Manion, Morrison 2007;227). Akcijska istraživanja omogućuju da u specifičnim uvjetima svog

profesionalnog djelovanja sudionici mogu dobiti pravovremenu povratnu informaciju te na temelju toga korigirati svoje postupke kako bi postigli željene promjene (Bognar, 2011). U tom smislu akcijska su istraživanja vrijedna za sve sudionike, i za grupe i za pojedinca, jer akcija koja je predmet istraživanja dovodi do poboljšanja ili promjene i grupe i pojedinca i njihovih djelovanja. Valja naglasiti kako akcijska istraživanja podrazumijevaju aktivno sudjelovanje svih zainteresiranih sudionika, dakle ona se ne provode na ljudima već sa ljudima (Reason, 1994; prema Bognar, 2001).

Cilj ovog rada je osvijestiti važnost i potrebu akcijskih istraživanja kao pristupa koji je usmjeren na unaprjeđenje odgojno-obrazovne prakse. Neki autori promišljaju objektivnost koja se može pojaviti kao problem u provođenju akcijskih istraživanja (Gronlund, 1981; Stinger, 1996; Sekulić-Majurec, 2007; Zuber-Skerritt, 1996; Winter, 1982), no Kemmis, McTaggart i Nixon (2014) smatraju da osobe unutar istraživanja imaju određene prednosti poput činjenice da samo sudionici mogu detaljno vidjeti i shvatiti svoje postupke i tako osvijestiti promjenu kao i posljedice svojih ponašanja ili djelovanja. Također, kroz izvještaj provedenog akcijskog istraživanja nastoji se prikazati napor istraživača i praktičara u promjeni vlastite prakse i odgojno-obrazovnog djelovanja te nedoumice i promišljanja koja su pri tom imali. Prikazuje se usmjereno djelovanje kao rezultat refleksivne prakse.

1. AKCIJSKA ISTRAŽIVANJA

John Dewey se ne smatra utemeljiteljem akcijskih istraživanja, no ona imaju svoje korijene u njegovim radovima. (Adelman, 1997; prema Bognar, 2006). Naime, Dewey je kritizirao podvojenost znanja i akcije te zahtijevao povezanost znanosti i prakse. To je doprinijelo razvoju eksperimentalnog pristupa u društvenim znanostima te kasnije otvorilo vrata ideji akcijskog istraživanja (Adelman, 1993). Utemeljiteljem akcijskih istraživanja smatra se Kurt Lewin. Akcijska istraživanja daju vjerodostojnost za razvijanje važnosti reflektivne misli, rasprava, odluka i akcija običnih ljudi koji sudjeluju u kolektivnim istraživanjima „privatnih problema“ (Wright Mills, 1959; prema Adelman, 1993), koji su im zajednički. Tako je Lewin došao do ideje o akcijskim istraživanjima te zaključio da nema akcije bez istraživanja, ni istraživanja bez akcije. Lewin naglašava da akcijska istraživanja moraju uključivati aktivnu participaciju onih koji rade na istraživanju problema koji su identificirali i predvidjeli. Nakon istraživanja problema, skupina

donosi odluke i nadzor, procjenjuje učinak te planove i strategije koje su iscrpljene, ispunjene ili pak nisu dovele do ničega. Tada se okreće novim percipiranim problemima (Adelman, 1993).

Lewin je klasificirao proces akcijskih istraživanja u četiri glavne faze: planiranje, djelovanje, opažanje i razumijevanje (Cohen i sur. 2007). On smatra da akcijska istraživanja započinju općenitom idejom, zatim se izrađuje plan djelovanja kojim će se doći do cilja, uključujući i korake koji će biti poduzeti. Lewin smatra da se ovdje može dogoditi i promjena originalnog plana ili ideje. Nakon toga slijedi prikupljanje podataka kako bi se vrednovala intervencija. To se opet može pretvoriti u izmijenjeni plan i skup postupaka za primjenu. I ovi postupci se također promatraju i evaluiraju. Kurt Lewin tumači da se ovo može zamisliti kao spirala planiranog djelovanja i prikupljanja podataka o rezultatima poduzete radnje (Cohen i sur.2007). Akcijsko istraživanje je sistematičan proces promatranja, opisivanja, planiranja, djelovanja, refleksije, evaluacije, modificiranja, ali te etape se ne moraju nužno ostvariti uzastopno već je moguće započeti istraživanje na jednom mjestu, a završiti ga negdje sasvim neočekivano (McNiff i Whitehead, 2002; prema Bognar, 2006). McNiff i Whitehead kao predstavnici životno-teorijskog pristupa akcijskim istraživanjima predlažu strukturu akcijskog istraživanja u kojoj se pitamo: Što je predmet mog interesa?, Zašto sam zainteresiran/a?, Što smatram da mogu učiniti?, Što ću učiniti?, Kako ću prikupiti dokaze kako bih pokazao/la da sam utjecao/la na situaciju?, Kako ću osigurati da moje prosudbe budu prihvatljive i istinite? (McNiff i Whitehead, 2002; prema Bognar,2006).

Autori Kemmis i McTaggart (Kemmis i McTaggart, 1981; prema Cohen, 2007) prate nasljeđe Lewinova rada pa tako proces akcijskog istraživanja počinje općom idejom koja ukazuje na poželjno poboljšanje ili promjenu. Ta opća ideja izaziva izviđanje okolnosti u odabranom području te prikupljanje podataka, a to dovodi do općeg plana djelovanja. Iz tog plana izaći će i prvi korak djelovanja kojem se prati učinak te se opisuje i evaluira. Tom analizom se opći plan možda mijenja te se na temelju nje donosi i drugi korak, koji se također prati, opisuje i evaluira. Tako nastaje i nastavlja se spirala akcija, praćenja, evaluacija i ponovnog planiranja. Ovdje Ebbutt (Cohen 2007) dodaje da je važna povratna informacija unutar i između svakog ciklusa, što olakšava razmišljanje.

Lewin suradnici podijelili su svoja akcijska istraživanja na četiri tipa:

1. Dijagnostička akcijska istraživanja koja služe za izradu plana akcije
2. Suradnička akcijska istraživanja u kojima se sudionici uključuju u analizu podataka i predlažu svoja rješenja te na taj način daju svoj doprinos

3. Empirijska akcijska istraživanja koja su zasnovana na prikupljanju podataka u svakodnevnoj praksi kako bi se došlo do prihvatljivih principa koji mogu pomoći njenom unapređivanju
4. Eksperimentalna akcijska istraživanja su kontrolirane studije kojima se nastojalo utvrditi relativna učinkovitost različitih tehnika u sličnim socijalnim situacijama (Cunningham,1993; prema Bognar 2006a)

Car i Kemmis (1986; prema Bognar, 2006a) prepoznali su pak tri osnovna tipa akcijskih istraživanja, a to su tehnička, praktična i emancipacijska akcijska istraživanja.

Tablica 1. Tipovi akcijskih istraživanja i njihove osnovne značajke

(Zuber-Skerritt,1996; prema Bognar, 2006a)

R.b.	Tipovi akcijskih istraživanja	Ciljevi	Uloga voditelja	Odnosi između voditelja i sudionika
1.	Tehnička	Učinkovitost – efikasnost edukacijske prakse, stručno usavršavanje	Izvanjski „ekspert“	Kooptiranje sudionika koji ovise o voditelju
2.	Praktična	Osim navedenog pod (1) važno je postizanje razumijevanja praktičara i promjena njihove svijesti	Sokratska uloga, ohrabrivanje sudjelovanja i samorefleksije	Kooperacija (proces dogovaranja)
3.	Emancipacijska	Osim navedenog pod (2) značajnu ulogu ima emancipacija sudionika od tradicije, samoobmane i prisile koja se postiže njihovom kritikom birokratskih odnosa i organizacijskom promjenom edukacijskog sustava	Proces vođenja (ravnopravna podijeljenost odgovornosti između sudionika)	Kolaboracija

„Pojam emancipacije praktičara podrazumijeva zajedničko, recipročno i komplementarno djelovanje istraživača i praktičara, u kojem se praktičara ne smatra predmetom, nego subjektom istraživanja te sustvarateljem novih znanja (teorija) i kvalitetnije odgojno-obrazovne prakse“ (Slunjski, Burić, 2014;156). Iste autorice navode da emancipacijska akcijska istraživanja

principijelno ukidaju hijerarhiju i brišu razlike između istraživača i praktičara jer je teorijski i praktični aspekt znanja nedjeljiv.

Akcijsko istraživanje je izravno, participacijsko i suradničko promatranje, interpretiranje i mijenjanje odgojne prakse s namjerom stvaranja uvjeta, ozračja i okruženja koja će dovesti emancipaciji, a ne manipulaciji djece i odgojitelja (Miljak, prema Vujičić, 2011).

Kemmis i McTaggart (1992; prema Cohen i sur. 2007) nude listu kao korisni niz opažanja za započinjanje akcijskog istraživanja iz koje je jasno da su akcijska istraživanja mješavina praktičnih i teorijskih pitanja, odnosno djelovanje i istraživanje. Lista koju autori navode bila je i svojevrsna vodilja u provedbi kasnije prikazanog istraživanja:

- Prikupite grupu za akcijsko istraživanje i sudjelujte i sami – budite model osobe koja uči o akcijskim istraživanjima
- Zadovoljite se time da započnete raditi s malom grupom
- Organizirajte se
- Krenite skromno
- Odredite vremenski okvir
- Organizirajte rasprave podrške o napretku rada u skupini za akcijsko istraživanje
- Budite tolerantni i pružajte podršku – očekujte da ljudi uče iz iskustva
- Budite ustrajni u promatranju
- Planirajte dugotrajni napor usmjeren na značajna pitanja promjene prakse
- Radite na tome da uključite (u proces istraživanja) one koji su uključeni (u akciju) tako da oni dijele odgovornost za čitav proces akcijskih istraživanja
- Zapamtite da način na koji razmišljate o stvarima – jezik i razumijevanje koje oblikuje vaše djelovanje – možda treba promjenu isto toliko kao i ono što činite
- Zabilježite napredak ne samo s grupom sudionika nego i sa svim osobljem te s drugima zainteresiranim
- Ako je potrebno, organizirajte rituale legitimiranja, uključujući konzultante ili druge osobe izvane
- Osigurajte si vrijeme da pišete tijekom trajanje projekta
- Budite eksplicitni u vezi s onim što ste postigli izvještavajući o napretku
- Čitavo vrijeme imajte na umu razliku između obrazovanja i školovanja

- Čitavo se vrijeme pitajte pomaže li vam (a i onima s kojima radite) projekt akcijskih istraživanja da povećate stupanj u kome živite svoje obrazovne vrijednosti

Za ostvarivanje akcijskih istraživanja postoje tri minimalna zahtjeva, a to su:

1. Predmet istraživanja je društvena praksa, odnosno to je oblik strateške akcije usmjeren na njezino unapređivanje
2. Projekt se ostvaruje kroz spiralnu izmjenu krugova koji se sastoje od planiranja, akcije, promatranja i refleksije, pri čemu se svaka od tih aktivnosti sustavno i samokritički provodi te povezuje s ostalim
3. Projekt uključuje one koji su odgovorni za praksu, nastojeći postupno širiti krug sudionika uključujući sve one osobe kojih se praksa tiče (Carr i Kemmis, 1986; prema Bognar 2001)

Mužić (2004) objašnjava akcijska istraživanja kao vrstu razvojnih istraživanja u kojima postoji visok stupanj elastičnosti osobito s nacrtom provođenja istraživanja, a ta empirijska istraživanja usmjerena su prema uvođenju i provjeravanju novosti u odgojno-obrazovnoj djelatnosti.

S obzirom da je refleksija nedjeljiv dio akcijskih istraživanja potrebno je još jednom naglasiti da je refleksivnost temelj, a samorefleksija je vodeća ideja. Naime, refleksija se treba odvijati ili događati u svakoj fazi akcijskog istraživanja, a refleksivnost je sposobnost koju treba razvijati i graditi. U akcijskim istraživanjima, pojedinac propituje sebe i svoje djelovanje, a za to je potrebna svijest o onome što činimo i metarazina svijesti što je baza samorefleksije. Jedino se refleksijom može osvijestiti stupanj napredovanja. Tek nakon što se osvijesti događaj ili određeni stupanj promjene može se krenuti u daljnje planiranje.

1.1. Izazovi u provođenju akcijskih istraživanja

Da bi refleksija imala smisla, mora se dosegnuti visok stupanj demokratičnosti. Kao što pojedinac mora biti sposoban na refleksiju i kritičku iskrenost u smjeru drugih i u smjeru istraživanja tako mora biti spreman i sposoban na kritičku samorefleksiju. Isto tako, ne bi se smjele osjećati hijerarhijske prepreke unutar grupe jer se time koči napredak i sloboda izražavanja kritičkog mišljenja. Prave refleksije nema bez otvorene komunikacije i slobodnog, neograničavajućeg izražavanja stavova i mišljenja. Ovdje veliku ulogu igra pojam „kritički prijatelj“. Riječ prijatelj sugerira na iskrenost, otvorenost i ravnopravnost, a riječ kritički na objektivnu sposobnost

refleksije. Pojam kritički prijatelj među prvima koristi Stenhouse. Za njega je kritički prijatelj osoba koja daje savjete i surađuje s učiteljem u akcijskom istraživanju (Bognar, 2004).

Pitanja demokratskih načela, razine komunikacije, kvalitete odnosa, vođenja, podjela uloga i njihova shvaćanja samo su neka pitanja koja se mogu nametnuti kao nedostaci odnosno problemi u provođenju akcijskih istraživanja. „Primjerice, ona se često provode tako da jedna osoba „istraživač“ preuzima apsolutno vodstvo nad aktivnostima (što je suprotno njegovim osnovnim značajkama) te se počinju provoditi, a da se prije toga ne stvori kod sudionika aktivnosti koju se želi unaprijediti potreba da se radi drugačije, bolje. Zbog toga, nakon što „istraživanje“ završi praksa se obično vraća na staro, čime se gubi smisao akcijskog istraživanja“ (Stringer, 1996, Zuber-Skerritt, 1996; prema Sekulić-Majurec, 2007; 210).

Kao još jedan problem autorica Sekulić-Majurec (Slunjski, Burić, 2014) vidi i u tome da se u pedagogiji prednost davala kvantitativnoj, a manje kvalitativnoj metodologiji pa se smanjilo područje primjene. Slunjski i Burić (2014) navode da se na sličan, nepravedan i neopravdan način, predškolska razina sustava desetljećima smatrala drugorazrednom kategorijom u odnosu na druge sustave. Kao dokaz potrebe, važnosti i ravnopravnosti sustava upravo su akcijska istraživanja koja su različite autorice u različitim dijelovima Hrvatske provele i još provode, a od kojih su neka doprinijela visokoj kvaliteti odgojno-obrazovne prakse kao i da su objavljene znanstvene studije istih istraživanja (Petrović-Sočo, 2007; Slunjski, 2011; Šagud, 2006, Vujičić, 2011 i dr.).

Kao sljedeći problem akcijskih istraživanja je problem valjanosti koji objašnjava Winter (1982; prema Cohen i sur, 2007). Naime, problem je kako provesti interpretativnu analizu ograničenih podataka, odnosno podataka za koje se ne može ustvrditi da su reprezentativni tj. ne može se ustvrditi da su konteksti jedinstveni. „Tradicija akcijskih istraživanja/studija slučaja ima metodologiju za stvaranje podataka, ali ne (još) za tumačenje podataka. Ono što nam nije pokazano je kako učitelj može ili kako bi trebao postupati s podacima koji su na taj način prikupljeni“ (Winter, 1982; prema Cohen i sur; 2007; 241). U kvalitativnim podacima valjanost se iskazuje kroz iskrenost, dubinu, bogatstvo i raspon prikupljenih podataka, ispitanike koji su uključeni, stupanj triangulacije i nepristranost, odnosno objektivnost istraživanja. Subjektivnost ispitanika, njihovo mišljenje, stavovi i gledišta mogu doprinijeti određenom stupnju pristranosti. Valjanost, dakle, treba promatrati kao stvar stupnja, a ne kao apsolutno stanje (Gronlund, 1981; prema Cohen i sur 2007).

1.2. Izvještaji akcijskih istraživanja

Ovo dovodi do još jednog problematičnog pitanja vezano za akcijska istraživanja. Za koga su pisani izvještaji o akcijskim istraživanjima? Odgovor je da postoje tri vrste publike, svaka podjednako važna. Jedna su kolege s kojima smo surađivali, zatim zainteresirani kolege u drugim ustanovama ili u istoj ustanovi i najvažnija publika smo mi sami (Elliott,1978; prema Cohen i sur. 2007).

Prema Bognar (2006b) u izvještaju akcijskog istraživanja treba opisati proces istraživanja tako da onaj tko izvještaj čita u svakom trenutku može zamisliti što se zapravo događalo.

U izvještaju treba kombinirati naraciju, deskripciju i analizu (Winter i Munn-Giddings, 2001; prema Bognar, 2006b). Na taj način se može dočarati kako i na koji način je akcijsko istraživanje počelo, kako se odvijalo i na koje prepreke ili ideje su istraživači naišli. Uporabom citata sudionika, bilješki, detaljima iz svake pojedine faze čitatelju se pomaže da shvati kako je do promjene ili djelovanja došlo. Isti autor (2006b) tumači da bi izvještaj trebao prikazati promjene koje su se događale tijekom te kako se odgovaranjem na postavljena pitanja dolazilo do novih perspektiva i odgovora koji su možda gradili i neku novu pedagošku teoriju. Treba biti vidljivo što se novo naučilo i do kojih se zaključaka došlo. Također, izvještaj treba pokazati kako se ispunjavaju određene vrijednosti. Čak i ako se nisu uspjele ostvariti određene promjene važno je da se u dokazivanju vidi proces učenja, koji i jest cilj akcijskih istraživanja.

Na kraju pregleda teorijskih postavki akcijskih istraživanja može se rezimirati da su to istraživanja koja doprinose promišljanju i poboljšanju prakse svakog pojedinca unutar grupe, a zajedničkim djelovanjem i suradnjom kroz kritičke refleksije dolazi se do promjena. Vrlo je važna otvorena komunikacija, slobodan i suradnički odnos unutar grupe. Kroz spiralni ciklus planiranja, djelovanja, opažanja i reflektiranja unose se nove ideje i novi postupci koji doprinose promjenama i napretku. Akcijska istraživanja su sustavan proces učenja u kojima se od sudionika zahtijeva propitivanje prakse, teoretiziranje, istraživanje okolnosti, razumijevanje okolnosti kao i prikupljanje podataka i dokaza koji će opisati što se događa ili se dogodilo. Analiza podataka kao i analiza postupaka daje uvid u trenutno stanje na kojem se zasniva daljnje planiranje. U toku istraživanja bilježi se svaka promjena, događaj, napredak, problem, promjena smjera istraživanja kao i promjena u odnosima. Bilješke i ostala dokumentacija istraživanja pomažu praćenju napretka, ali pomažu u procesu učenju sudionika.

Drugi dio rada donosi opis akcijskog istraživanja koje je provedeno s ciljem povećavanja kvalitete pružanja podrške djeci s internaliziranim ponašanjima.

2. IZVJEŠTAJ PROVEDENOG AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Akcijsko istraživanje provodilo se u dječjem vrtiću kroz pedagošku godinu 2018./2019. Vrtić se sastojao od 25 grupa sa po dva odgojitelja. Inicijator akcijskog istraživanja je odgojiteljica koja u skupini ima troje djece s internaliziranim ponašanjima. Primjećuje da se vrlo malo vremena posvećuje ovoj djeci, ne samo u skupini nego i u vrtiću općenito što je kasnije vidljivo iz Godišnjih planova i programa ustanove kao i iz odgojiteljskih anketa. Tome je najvjerojatnije razlog što su djeca ovakvih ponašanja vrlo nevidljiva i neprimjetna te nisu zahtjevna. Ne oduzimaju previše vremena i ne privlače pažnju na sebe pa se odgojitelji okreću težim i izazovnijim situacijama kao i potencijalno opasnijima. Takva ponašanja i situacije odgojitelji obično vežu za agresivnu i nametljivu djecu. Mnogo odgojiteljevog vremena, u ionako prekapacitiranim grupama, zahtijevaju i djeca s teškoćama u razvoju. Stječe se dojam da se povučenoj djeci najmanje posvećuje pažnja jer su najmanje zahtjevni. Problem koji se nameće odgojiteljima jest: “da, problem postoji, djeca s internaliziranim ponašanjima postoje u svakoj grupi, ali što sada, što s njima? Kako im pomoći“ ,U kojoj mjeri se uključiti? Hoće li im naša intervencija pomoći? Na koji način intervenirati? Kako biti siguran u intervenciju? Ova pitanja su dovela do toga da se ovom problemu pristupi kroz akcijsko istraživanje koje uključuje promatranje i djelovanje u praksi. Zahtjeva i od istraživača da procijeni i svoje postupke usmjerene prema ovoj djeci te jesu li oni korisni. Primjerice, potištenost, koja se javlja u predškolskoj dobi, nije ometajuća za okolinu, ali ako joj odrasli ne pridaju pažnju i ostavljaju da se razvija, može biti početak emocionalnih problema. Slično je i s povučenošću koja je najčešće odraz nesigurnosti u sebe i druge, a može dovesti do kasnije socijalne nekompetentnosti koje rezultira neugodnim emocionalnim stanjima (Đuranović i Opić, 2013). Također, uočavamo nužnost posvećivanju ovom problemu jer broj djece koji odgojitelji spominju u ovom kontekstu nije pojedinačan, nego zaista postoji znatan broj djece koja trebaju pažnju odraslih. Stoga, postavljena su istraživačka pitanja kojima će se tražiti odgovor:

Kako odgovoriti na nečujne potrebe i zahtjeve djece s internaliziranim ponašanjima?

Kako djetetu pružiti podršku te pritom slijediti njegove potrebe, mogućnosti i interese?

2.1. Početak istraživanja

U početku istraživanja ispitano je koliko se pristupalo ovoj temi unazad nekoliko godina. Godišnji planovi i programi ustanove pokazuju vrlo poraznu činjenicu. Uvidom u Godišnje planove i programe ustanove te u Godišnja izvješća ustanove, ustanovljeno je da se ovim problemom nije dovoljno bavilo. Naime, unazad pet godina u Godišnjim izvješćima se samo jednom spominju ova ponašanja kao primijećena od strane odgojitelja, ali u kasnijem planiranju Godišnjih planova nisu se stavila kao prioritet. Analiza dokumentacije ustanove pokazuje da su u Godišnjem izvješću ustanove 2012./13 odgojitelji naveli sljedeća ponašanja kao problematična i izazovna:

Tablica 2. Analiza Godišnjeg izvješća

Navedena poteškoća	Broj djece kod koje odgojitelji primjećuju teškoću
Deficit pažnje	57
Poteškoće grafomotorike	57
Sklonost agresivnim oblicima ponašanja (indirektna agresija)	37
Nespretnost - izrazita neusklađenost pokreta	36
Sklonost agresivnim oblicima ponašanja (fizička agresija)	30
Pojačana motorna aktivnosti	29
Impulzivnost	25
Nisko samopouzdanje	25
Socijalno nekompetentno	
Masturbacija	25
Česti, nekontrolirani ispadi bijesa	24
Teška prilagodba	19
Poremećaj hranjenja: izrazito odbijanje hrane, učestalo povraćanje, gojaznost	17
Nezainteresiranost	17
Stereotipna igra; igra koja kvalitetom odstupa s obzirom na dob	17
Izrazita povučенost	15

Sklonost laganju	12
Anksioznost, izrazita napetost, uznemirenost, "nervoza"	10
Nesamostalnost (u odnosu na dob)	10
Grize nokte	9
Sklonost krađama	9
Sklonost izolaciji, osamljivanju	8
Enureza	8
Izrazito jak strah	8
Poteškoće razumijevanja	7
Poteškoće vezane uz defekaciju	6
Lošija spoznajna razvijenost	5
Tik	4
Autoagresija	4
Ritmički pokreti glavom ili tijelom	3

Iz tablice se može vidjeti da odgojitelji navode teškoće kao što su nisko samopouzdanje, socijalna nekompetentnost, izrazita povučенost, anksioznost, izrazita napetost, uznemirenost, "nervoza", sklonost izolaciji i osamljivanju te izrazito jak strah. Može se zaključiti da određena učestalost internaliziranih ponašanja postoji, ali u novom, narednom Godišnjem planu i programu se ne navode nikakve smjernice koje bi bile usmjerene prema bavljenju ovim teškoćama. Čak štoviše, narednih pet godina kao glavne zadaće ustanove ne navodi se konkretno rad s ovakvim vrstama poteškoća. Iako, vrijedi napomenuti kako su zadaće ustanove pomno osmišljavane prema gorućim problemima. Svaka od njih ima svoju težinu i vrijednost te je usmjerena prema pomoći djeci odgojiteljima. No, ne i djeci s internaliziranim ponašanjima. Tako primjerice, nakon pedagoške godine 2012./13. Godišnji planovi ustanove glase:

Tablica 3. Godišnji planovi ustanove

Djelotvorno pristupanje razvoju onih vještina djeteta, roditelja i odgojitelja koji će doprinijeti razvoju odgovornog ponašanja, pozitivnog i tolerantnog odnosa prema drugima
Afirmiranje humanizma i tolerancije oblikovanjem odgojno – obrazovnog pristupa temeljenog na suosjećanju, prihvaćanju i međusobnom pružanju potpore, kao i osposobljavanje djece za razumijevanje svojih prava, obaveza i odgovornosti, kao i prava, obaveze i odgovornosti drugih
Plansko poticanje djetetovih sposobnosti i vještina, kontrola ljutnje, podnošenje neuspjeha, preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke, samoregulacija ponašanja općenito te: stvaranje konteksta poticajnog za

razvoj onih socijalnih vještina u kojima su djeca tijekom prethodne godine, prema procjeni odgojitelja, najmanje napredovala, redovito praćenje i bilježenje ponašanja i reakcija djece, valorizacija – izdvajanje elemenata kvalitete.

Jačanje kompetencija odgojitelja za stvaranje konteksta koji će doprinijeti jačanju djetetovih vještina kontrole ljutnje, podnošenja neuspjeha i samoregulacije ponašanja općenito

Iz prethodnog, obećavajućeg, plana vidljivo je da se nastoje obuhvatiti sva ponašanja, osobito socijalna te da će se promišljati. Međutim, iz Izvješća tog Godišnjeg plana proizašao je novi zadatak, koji pokazuje smjer u kojem su odgojitelji djelovali, a to je: „Jačanje kompetencija odgojitelja za stvaranje konteksta koji će doprinijeti jačanju djetetovih vještina kontrole ljutnje, podnošenja neuspjeha i samoregulacije ponašanja općenito“. Vidljivo je kako najveći problem odgojiteljima stvaraju eksternalizirana ponašanja, zbog same svoje prirode i kako je ranije navedeno, zbog vrste i učestalosti intervencija koje odgojitelj poduzima. Potrebno je napomenuti da navedene zadaće i ovdje izneseni zaključci ne dovode u pitanje odgojiteljevu kvalitetu rada s djecom, kao ni neizvršavanje pojedinih zadaća. Naprotiv, kroz ove zadaće mnogo je napravljeno, iznjedrene su brojne aktivnosti i projekti koji su doprinijeli poboljšavanju mnogih vještina i znanja djece. To također ne znači da se odgojitelji nisu bavili svom djecom i da nisu radili na dobrobiti sve djece i njihovih potreba. To znači da se zbog prirode problema, prekapacitiranih grupa ili jednostavno zbog nezahitljivosti ove djece fokus stavio na druge aktivnosti.

Iz ovih razloga skupina odgojitelja pokrenula je akcijsko istraživanje koje će se ciljano baviti s djecom pasivnog, internaliziranog ponašanja, u cilju pružanja podrške njihovim potrebama i zahtjevima.

2.2. Analiza početnog stanja

Nakon analize Godišnjih planova ustanove unazad pet godina, konstruirana je inicijalna anketa za odgojitelje kojoj je bio cilj ustanoviti trenutnu učestalost ovih ponašanja. Osim učestalosti, ispitana su druga zapažanja odgojitelja poput specifičnih ponašanja ove djece, njihovih interesa te postupaka odgojitelja. Analiza ankete koja je provedena među odgojiteljima devetnaest grupa i na uzorku od 369 djece prikazuje određenu učestalost karakterističnih ponašanja.

Procjena učestalosti internaliziranih ponašanja (ponašanja opisana u literaturi) na uzorku od 369 djece u vrtiću izgleda ovako:

Tablica 4. Učestalost internaliziranih ponašanja

Procijenjena ponašanja	Postotak u anketi obuhvaćenoj djeci
Često se igraju sama	11,11%
Vole se igrati sama	10,02%
Trebaju poticaj za uključivanje	11,92%
Kratko se zadržavaju u igri	8,40%
Rijetko iniciraju igru	13,27%
Izrazito niskog samopouzdanja	8,40%
Nesigurna	11,65%
Nemaju stalnih prijatelja	8,92%
Biraju društvo starijih (odgojitelja)	5,42%
Biraju društvo mlađih	2,16%
Izbjegavaju nove/nepoznate osobe	5,14%
Sramežljiva su	10,84%
Plasljiva su	5,69%
Ne govore glasno	11,65%
Odsutno/zamišljeno sjede	3,25%
Traže malo za sebe	6,77%
Emocionalne reakcije su blage/jedva vidljive	4,60%
Žale se na „bolove“	2,71%
Povlače se	3,79%
Mirna su	10,56%
Odvajaju se od ostale djece	6,23%
Ne vole socijalne igre	5,96%
Traže vodstvo	5,69%
Ne znaju održati igru	5,42%
Ne doprinose zajedničkoj igri	5,42%
Vole individualne igre	9,75%
Vole igre za stolom	11,92%
Ne vole biti birani	5,69%
Ne vole gužvu i napuštaju igru iako ih ona zanima	6,50%
Promatraju igru bez uključivanja	6,77%

Pasivno sudjeluju u igri	6,23%
Ne iskazuju emocije	2,16%
Plaću tiho, jedva primjetno	4,87%
Ne vole pohvale pred drugima	1,35%
Ne traže pomoć iako im je potrebna	4,06%
Ne privlače pažnju	5,42%
Skrivaju se od pogleda drugih	2,98%

Odgovitelji u anketi navode još neka ponašanja koja primjećuju:

Grizu nokte, usne, potihom jecaju, okreću očima, *poskrivećki* se raduju, pasivno promatraju, izbjegavaju kontakt očima, traže odgojitelja, biraju mjesto gdje nije gužva, ne vole buku, viku, bučne i dinamične igre, verbalna agresija, nametljivost, gužva, vole kad ga uključim, vole igre u parovima, ne u velikim grupama, voli kad ga potakne dijete u kojeg ima povjerenja.

Jedno od pitanja u anketi odnosilo se i na podršku stručnjaka te na edukaciju vezanu za ova ponašanja.

Tablica 5. Sažeti odgovori odgojitelja na postavljeno pitanje

Na koji način stručni suradnici pomažu u radu s ovom djecom?	- Nikako - Ne znaju za njih - Na poziv odgojitelja - Ukazuju na stručnu literaturu
--	---

Ovi odgovori ukazuju da odgojitelj nema dovoljno pomoći u radu s ovom djecom jer se ovi problemi ne percipiraju kao „gorući“. Ranije istaknute zadaće ustanove pokazuju na to, a odgojitelji potvrđuju.

Tablica 6. Sažeti odgovori odgojitelja na postavljeno pitanje u anketi

Jeste li bili na edukaciji na ovu temu, gdje, kada?	- Ne - Radionice u vrtiću, ali ne baš usmjerene - Osobna edukacija - Edukacija na fakultetu (diplomski studij)
---	---

Postoji realna potreba za edukacijom na ovu temu, ali odgovori pokazuju i želju odgojitelja za edukacijom.

Na temelju analizirane dokumentacije, inicijalne ankete te uočavanjem specifičnih potreba ove djece, proizašla je potreba bavljenja ovom tematikom pa tako i formiranje istraživačkog tima. Iako je učestalost ovih ponašanja vidljiva gotovo u svakoj grupi, neovisno u kojem postotku, istraživanju se u početku odazvalo samo sedam odgojitelja koji su promišljali ovaj problem te imali nedoumice, a također primjećuju u svojim grupama djecu s internaliziranim ponašanjima. Tijekom istraživanja skupini se pridružuju još dva odgojitelja koji žele doprinijeti istraživanju. Isto tako, ravnateljica vrtića daje bezrezervnu podršku razvoju istraživanja. Zainteresirana skupina za akcijsko istraživanje okupljala se kroz cijelu jednu pedagošku godinu koja je bila i svojevrsni vremenski okvir za provedbu istraživanja. Na sastancima i fokus grupama nastojao se steći uvid u unesene promjene. Polazište daljnjeg istraživanja bio je istraživanje literature i teorija koje obuhvaćaju ova ponašanja.

2.3. Teorijska polazišta

Klasifikaciju na internalizirane i eksternalizirane probleme navodi Brajša-Žganec (2003), a autori Bouillet i Uzelac (2007) tu podjelu navode kao jednu od najuobičajenih socijalno pedagoških podjela poremećaja u ponašanju djece i mladih. Prema DSM-IV (Dijagnostičko- statistički priručnik) emocionalni poremećaji tj. unutarnji ili internalizirani poremećaji uključuju simptome reakcije na paniku, anksioznost, zabrinutost, reakcije na stresne događaje (APU, 1996, Davidson i Neale, 1999, Pavuluri i Luk, 1998; prema Brajša-Žganec, 2003). Internalizirani poremećaji, prema istoj autorici, odnose se na pretjerano kontrolirana ponašanja, na depresivna ponašanja, somatske probleme i povučenost. Također internalizirani i eksternalizirani poremećaji su često povezani. Prema Bouillet i Uzelac (2007) poremećaji se dijele na eksternalizirane ili pretežno aktivne poremećaje u ponašanju, a oni se odnose na nedovoljno kontrolirana ponašanja (nametljivost, laganje, agresivnost, destruktivnost, suprotstavljanje, prkos), dok internalizirani ili pretežno pasivni poremećaji upućuju na pretjerano kontroliranje ponašanja i usmjerena su prema sebi (plašljivost, nemarnost, povučenost). Ovakva podjela ne određuje i ne utvrđuje točnu podjelu, nego

je samo orijentacijska klasifikacija. Naime, neki poremećaji nemaju jasnu granicu prelaska iz jedan u drugi ili pak sadržavaju i jedan i drugi oblik (npr. nemarnost, bijeg od kuće u kasnijoj dobi).

Kod internaliziranog ponašanja, za razliku od eksternaliziranog koje stvara problem okolini, dijete stvara problem samo sebi. Takvo ponašanje ne privlači veliku pažnju pa se kod takvog djeteta poteškoće otkriju kasnije. Dijete je pri tome sklono tuzi, niskoj regulaciji pažnje i niskoj impulzivnosti (Brajša-Žganec, 2003). Prema Lebedina Manzoni (2007) djeca ovakvog ponašanja manifestiraju strah, napetost, sramežljivost, osjećaj nevoljenosti, inferiornost i tugu. Stoga u grupu ovog ponašanja pripadaju ponašanja poput strahova u djetinjstvu, socijalne povučeniosti i depresivnosti. Bouillet i Uzelac (2007) definiraju internalizirana ponašanja kao pretežito pasivna ponašanja, pretjerano kontrolirajuća ponašanja gdje su djeca usmjerena prema sebi, stoga su takva ponašanja plašljivost, povučeniost i nemarnost. Razvoju takvih ponašanja mogu utjecati razvojne osobine djeteta, okolina (ponajviše roditelji) te karakteristike temperamenta (Brajša-Žganec, 2003). Karakteristike temperamenta mogu se objasniti s tri dimenzije; pozitivna afektivnost, negativna afektivnost i kontrola s naporom odnosno samokontrola. Povučeniost je internalizirano ponašanje koje se definira kao povučeno, depresivno ponašanje i somatski problem (Brajša-Žganec, 2003). Povučeniost označava ponašanje djeteta ili mlade osobe koja je pretežno tiha, mirna, osamljena, koja mnogo mašta, igru često napušta nezadovoljna, nema stalne prijatelje, često bira društvo starijih ili mnogo mlađih osoba. Povučeniost je često popratna pojava plašljivosti, a odraz je osobne nesigurnosti i nepovjerenja u druge (Bouillet, Uzelac, 2007).

Povučenost ili introveniranost je pojam koji označava sklonost pojedinca da se povlači u sebe i izbjegava socijalne kontakte. Osim pojma povučeniost u psihologiji se koriste izrazi: izoliran, tih, plah, okrenut prema unutra (Milanović M. i Gabelica Šupljika M., 1998). Lebedina Manzoni (2007) definira povučeno dijete kao sramežljivo i socijalno anksiozno.

Postoje dva tipa povučeniosti; genetski uvjetovana ili naslijeđena je dio temperamenta (negativna afektivnost koja uključuje ljutnju, frustraciju, strah, tjeskobu, nelagodu, tugu) te se na nju ne može utjecati i stečena ili naučena povučeniost koja je nastala utjecajem okoline i/ili odgojnim utjecajima. U oba slučaja karakteristična je suzdržanost u iskazivanju emocija, kontroliranost u ponašanju, osjetljivost na kritike i neuspjehe te zaokupljenost analiziranjem samoga sebe. Povlačenje ne mora značiti nužno loše, osobito kada se javlja u kriznim, neugodnim i opasnim situacijama kada zapravo pojedinac štiti samog sebe tako da se povuče. Tako se pojedinac povlači u opasnim situacijama

štiteći svoj tjelesni ili psihički integritet, povlačenjem se udaljava od neugode, odbacivanja, odbijanja ili se pak povlači od sukoba. Dakle, povlačenje može biti privremena pojava, koja je normalna reakcija. Na primjer, u vrijeme prilagodbe na vrtić dijete je suzdržano u odnosu na odgojitelja, povlači se, procjenjuje ga, boji se, nesigurno je. Međutim, kada stvori povjerenje u odgojitelja ono se otvara, istražuje, stvara odnose, komunicira i sl. U ovim situacijama cilj je svako dijete „povući“ iz osamljenosti. Isto tako, pomoć treba djeci kod naučene povučenosti, treba im pomoć pri otvaranju. No, kod genske povučenosti treba razumjeti obilježje takvog temperamenta i ne siliti „otvaranje“. U ovim slučajevima djetetu treba olakšati pojedine situacije koje mu mogu dodatno stvoriti strah ili nelagodu. Lebedina Manzoni (2007) navodi da se socijalna povučenost uglavnom temelji oko zabrinutosti što drugi misle o nama. Stoga bi se rad usmjeren prema djeci trebao zasnivati i na jačanju *selfa* kao i na pokušaju mijenjanja negativnog načina razmišljanja te stjecanju iskustva koja će promijeniti negativne sheme koje dijete ima. Ista autorica navodi da razumijevanje normalnih razvojnih promjena omogućava prepoznavanje onih oblika ponašanja koji se smatraju primjerenim za određeno razvojno razdoblje, ali i znakom poremećaja u nekoj drugoj životnoj dobi. Stoga je vrlo važno poznavati i razumjeti djetetove psihofizičke osobine.

U literaturi se navode različiti oblici rizičnih ponašanja djece predškolske dobi i to najčešće: povučenost, prkos (neposlušnost), laganje, agresivnost, potištenost, hiperaktivnost (motorni nemir) i strašljivost (Bouillet i Uzelac, 2007; Ćuturić, 1995; Lebedina Manzoni, 2007).

Rizično ponašanje ili već nastali poremećaj u ponašanju svaki autor može opisati na svoj način vodeći se isključivo karakteristikama određenog ponašanja. Točne i jedine definicije nema, ali može se reći da normalno ponašanje se smatra ono koje se pojavljuju kod većine djece u nekoj određenoj dobi (Ćuturić, 1995). No, kod pojave određenog odstupanja u ponašanju u literaturi se javljaju i različiti termini koji bi trebali definirati odnosno „nazvati“ problem. Opće prihvaćena i cjelovita definicija ne postoji. Prema Bouillet i Uzelac (2007), svaka od tih definicija nastoji obuhvatiti što su poremećaji u ponašanju ističući kriterije po kojima se oni prepoznaju. Osnovni kriteriji kojima se prepoznaju poremećaji u ponašanju su: odstupanje od normalnog ponašanja, štetnost za sebe i druge u okolini te potreba za intervencijom (Koller-Trbović, Žižak i Bašić, 2001; prema Bouillet i Uzelac, 2007). Isti autori navode da svako ponašanje ne mora biti rizično, a da bi se nazvalo poremećajem u ponašanju treba zadovoljiti određene kriterije. Prvi kriterij je trajanje. O poremećaju se govori ako ponašanje traje dulji vremenski period ili pak nastane nagla promjena

u ponašanju. Drugi kriterij je intenzitet poremećaja ili težina poremećaja, od blagog do vrlo visokog rizika. Poremećaj se mora javljati u više sredina kako bi se stvorio treći kriterij. Dakle, poremećaj se javlja i u vrtiću, obitelji, parku, i sl. Četvrti kriterij je intenziviranje poremećaja ako se ne intervenira. Kao peti kriterij javlja se socijalni ili kulturni kriterij gdje se procjenjuje poremećaj prema sredini u kojoj dijete odrasta, spolu, dobi i sl. Sljedeća dva kriterija odnose se na procjenu hitnosti intervencije te procjeni prije intervencije i njezinim rezultatima.

Na pojavu povučenosti mogu utjecati niz faktora: manjak zadovoljavajućih socijalnih odnosa, a time i neugodna emocionalna stanja (Bouillet, Uzelac, 2007), nezadovoljena potreba za ljubavlju i pripadanjem (Bouillet, Uzelac, 2007), iskustva u obitelji kroz djetinjstvo (Lebedina Manzoni, 2007), prezaštitničko ponašanje roditelja (Čturić, 1995), učenje po modelu roditelja ili okoline koji na određeni način tumače događaj (Lebedina Manzoni, 2007).

Katz i McClallen (1999) navode povučenost i stidljivost kao rizične faktore i ponašanja koja se ne smiju ignorirati. Stidljivost je prema njima stanovita doza rezerviranosti djeteta, koja je znak da je ono svjesno nepoznate situacije i njezinih sudionika, no tu stidljivost dijete može prevladati tijekom djetinjstva. Ta doza stidljivosti, prema istim autoricama, rezultat je toga da djeca ne posjeduju dovoljno znanja, umijeća ili razumijevanja koja bi im bila potrebna da se upuste u zadovoljavajuće odnose. Povučeno dijete najčešće je: tiho, mirno, osamljeno, mnogo mašta, plašljivo, nesigurno, malo govori, obično vrlo tiho ili šaptom, zamuckuje, teško se uključuje ili započinje interakciju, nema stalne prijatelje, bira društvo mnogo starijih ili mnogo mlađih, izbjegava nove ili nepoznate situacije, sramežljivo, pritužbe na tjelesne tegobe, usporeno u većini društvenih kontakata, ne voli govoriti glasno, pred drugima, odsutno i zamišljeno sjedi, traži malo za sebe, emocionalne reakcije su blage i nekad jedva vidljive. Deficit u socijalnim odnosima i subjektivna reakcija na taj deficit rezultiraju emocionalnim doživljajem koji se naziva usamljenost (Klarin, 2002). Ista autorica navodi da do nedavno se istraživanje usamljenosti nije usmjeravalo na mlađu djecu nego na adolescente pa na dalje. Međutim, pokazalo se da usamljenost ima korijene vrlo rano, odnosno već u vrijeme stvaranja prvih socijalnih kontakata, a povezana je sa osjećajem ljubavi i pripadanja. Djeca koja imaju uzajamno odabranog prijatelja pokazuju razvijenija prosocijalna ponašanja.

Ova ponašanja „na prvu“ privlače pažnju osobito kada su nabrojana na jednom mjestu. Upravo ta pažnja odraslih je potrebna u podršci ovoj djeci. Povučena djeca zaista jesu manje zahtjevnija u smislu akutne i česte intervencije odgojitelja od npr. agresivnog djeteta. Ali, to ne oslobađa

odgojitelja odgovornosti i za to dijete koje treba pomoć. Možda će se napredak sporije primjećivati, ali je svakako ulog u djetetovu budućnost, socijalnu pa čak akademsku uspješnost. Dječje sposobnosti kreiranja odnosa sa svojom okolinom snažan su prediktor mentalnog zdravlja u odrasloj dobi (Cohen, 1996, prema Brajša Žganec, 2003.). Djeca koja su izgradila siguran i privržen odnos s odgojiteljem manifestiraju prilagođena ponašanja u interakciji s učiteljem u razredu, za razliku od djece koja su razvila nesigurnu privrženost s odgojiteljicom i manifestiraju probleme u interakciji s učiteljicom i vršnjacima u razredu (Kontos i Wilcox - Herzog, 1997., u Klarin, 2006.).

Naime, autori Bouillet i Uzelac (2007) navode da je krajnja točka povučeniosti i oskudnih socijalnih veza usamljenost. Usamljenost odnosno izrazit manjak socijalnih veza nosi sa sobom nisko samopouzdanje, nesretnost, socijalnu anksioznost, depresiju, pesimizam, socijalnu nevješnost, samofokusiranost, skrivenu ljutnju (Klarin 2002, prema Bouillet, Uzelac, 2007). Prema istraživanju usamljenosti koje su proveli Lacković-Grgin, Penezić i Sorić (1999) usamljenost obuhvaća osjećajnu bol, interpersonalnu izoliranost, povlačenje, socijalnu neadekvatnost i tjelesne manifestacije. Milanović i Gabelica Šupljika (1998) navode da dijete koje je povučeno ne može zadovoljiti potrebu za pripadanjem, ljubavlju, zabavi, moći. Također, ne stječe sliku o sebi kao osobi koja je uspješna u kontaktima, nema priliku stjecati socijalna iskustva i učiti iz zajedničkih akcija, ne uči rješavati socijalne konflikte. Iz ovih razloga, djetetu je potrebna podrška i razumijevanje odgojitelja. Djeca koja ne razviju barem minimalnu kompetentnost u društvenim odnosima, posebno s vršnjacima, bivaju izložena riziku koji će se manifestirati kao socijalna nekompetentnost kasnije u životu (Đuranović i Opić, 2013).

Iz navedenih razloga važno je reagirati te spriječiti daljnju pojavu rizičnih ponašanja. Tako u postupcima usmjerenim na povučeno dijete možemo pažnju usmjeriti na postojeće (iako često malo) zanimanje djeteta za društvo i tako postepeno utjecati na djetetovo ponašanje ili dizanjem djetetovog samopouzdanja navesti ga da nesvjesno te korake poduzme samo.

Povučenu djecu potrebno je postepeno uvoditi u društvo te oprezno i postupno izlagati situacijama u kojima povučeniost dolazi do izražaja (Bouillet, Uzelac, 2007). Isti autori navode da će vođeni odgojni proces pomoći djetetu u postizanju odgovarajuće socijalne integracije. Također, autori navode da se mogu iskoristiti i različiti formalni oblici udruživanja sportski klubovi, kulturno-umjetnička društva, nevladine udruge i sl.). Osim toga, roditelj je također osoba koja treba pomoć i podršku. Roditelje treba osvijestiti da njihova previsoka ili preniska očekivanja mogu

hendikepirati dijete, a time i njihovo samopouzdanje. Isto tako, roditelj se treba potruditi da njihovo prihvaćanje ili ljubav ne ovisi o trenutnom uspjehu ili izgledu djeteta (Zarevski i Mamula, 1998). Odgovornost je na odraslima. Upravo najveći teoretičari (Freud, Erikson, Piaget, Bandura, Maslow, Vigotski, Bronfenbrenner) opisuju značaj odraslih i djetetove okoline kao presudne za zdrav i uspješan razvoj.

Lebedina Manzoni (2007) navodi kako je najbolji tretman za povučenost učenje pozitivnog modela ponašanja, stjecanje pozitivnih iskustava u socijalnim kontaktima te učenje socijalnih vještina u interakciji s drugima. Takvo dijete zahtjeva pažnju i osjećaj ljubavi, ohrabrenje da počne komunicirati, aktivnost koje to dijete voli kako bi steklo vjeru u svoje sposobnosti i u kojima će postići uspjeh. Drugim riječima, potrebno ga je osloboditi te izolacije kako bi moglo sudjelovati u slobodnoj i spontanog komunikaciji (Ćuturić, 1995).

2.4. Početni plan akcijskog istraživanja

Početni plan, radi jednostavnijeg prikaza istraživanja, ovdje je prikazan u sljedećoj tablici:

Tablica 7. Početni plan akcijskog istraživanja

Akcijsko istraživanje	Istraživačka pitanja	Cilj	Zadaci
Podrška djeci s internaliziranim ponašanjima	Kako odgovoriti na nečujne potrebe i zahtjeve djece s internaliziranim ponašanjima? Kako djetetu pružiti podršku te pritom slijediti njegove potrebe, mogućnosti i interese?	Podići kvalitetu podrške djeci s internaliziranim ponašanjima	Utvrđiti pojavnost internaliziranih ponašanja u vrtiću Uočavanje specifičnih ponašanja i interesa djece s internaliziranim ponašanjima Osvještavanje postupaka odgojitelja u odnosu na djecu s pokazanim internaliziranim ponašanjem Procijeniti u kojim se situacijama odgojitelj treba uključiti i kako te na koji način će djelovati imajući na umu specifičnosti djeteta Razvoj socijalnih vještina i prevencija rizičnih ponašanja kod djece s internaliziranim ponašanjima Poticati otpornost djece razvojem socioemocionalnih vještina Procijeniti roditeljsko razumijevanje i viđenje problema

Nakon koraka koji su uključivali okupljanje sudionika, početno identificiranje problema, proučavanje i traženje odgovora u literaturi, postavljene su određene pretpostavke, ciljevi i početni zadaci koji će se nakon ispunjavanja eventualno modificirati. Na ovaj način faze akcijskih istraživanja postavili su Cohen i sur.(2007; 235;236) te su sugestivno praćena i u ovdje prikazanom istraživanju. Ukratko faze koje opisuju Cohen i suradnici su:

1. Identifikacija, evaluacija i formulacija problema iz svakodnevnice situacije koji se vidi kao kritičan
2. Uvodne rasprave, pregovori između zainteresiranim stranama, davanje prijedloga, iznošenje pitanja na koja treba odgovoriti
3. Pregled istraživačke literature
4. Moguća modifikacija ili redefinicija početne formulacije problema. Katkada oni koji provode promjene mogu odlučiti da neće koristiti ciljeve zato što ciljevi imaju ograničavajući učinak na sam proces. Ovdje se izriču i pretpostavke koje su u osnovi projekta
5. Selekcija postupaka istraživanja- -odabir uzoraka, metoda poučavanja i učenja materijala, raspored resursa, zadataka, osoblja
6. Postupak evaluacije
7. Sama primjena projekta – npr. sastanci, vođenje bilješki, razni izvještaji, promatranje zadatka, klasifikacija i analiza podataka
8. Tumačenje podataka, donošenje zaključaka i opća evaluacija projekta

U sljedećoj fazi istraživanja definiran je tim koji se sastoji od sedam odgojitelja koji rade na dvije lokacije. Dogovorena je prva fokusna grupa na kojoj su se razmotrile teorijske osnove za bavljenje ovim problemom kao i motivacija odgojitelja za uključivanje u ovo istraživanje. Pitanja za raspravu bila su: Zašto su to toliko neprimjetna djeca, a imaju potrebe kao i drugi? Na koji način intervenirati? Kako biti siguran u intervenciju? Hoće li im naša intervencija pomoći? Kako odgovoriti na nečujne zahtjeve ove djece, na nečujne potrebe? Činimo li im dobro? Vidimo li ih dovoljno? Jesmo li napravili dovoljno? Imamo li pravo djelovati? Kolika se podrška koju sada dajemo djeci razlikuje od teorijskog okvira, koliko smo se kroz stručno usavršavanje bavili poteškoćama ove djece, koliko se stručni tim vrtića uključuje u rad s ovom djecom, postupamo li sa sigurnošću s poteškoćama ove djece, jesu li internalizirana ponašanja problem za dijete, roditelja ili odgojitelja?

Ovo su neki od odgovora odgojitelja i njihova promišljanja:

G.M.: „Ova djeca u grupi nikada neće doći do izražaja. Njih isto čeka škola. Treba imati snage stati pred razred i odgovarati, treba se moći dignuti iz klupe i progovoriti. Da, treba im pomoći dok je vrijeme. Mi i sada imamo i odgojitelje i stručni tim koji se jednostavno ne stignu njima posvetiti, tu su daroviti, djeca s teškoćama, svima treba pomoć. Treba i povučenima, nesigurnima, sramežljivima. Njihove potrebe nisu u suštini drugačije od agresivne djece s kojima se puno bavimo. Samo su tiši u postavljanju i verbaliziranju svojih potreba.“

N.P.: „Nisam do sad toliko razmišljala o tome koliko ima „nevidljive“ djece kojima se nisam stigla posvetiti do sada. Stvarno postoje djeca kojoj treba pomoć i smatram da ne treba razmišljati treba li im pomoći ili ne, pomozimo im. Do sada se nismo bavili ovim problemima u dubinu nego samo negdje ovlaš spomenuli.“

G.M.: „Uglavnom se bavim agresivnom i darovitom djecom koja zaista imaju i traže previše pažnje, ali i dobiju je.“

I.N.: „Ne stignemo se u dubinu baviti s djecom kojoj to najviše treba. Nekad nisam ni sigurna koji problem muči određeno dijete, ali vidim da ga nešto „unutra muči“. Ne sjećam se da smo se do sad bavili ovom tematikom.“

M.D.: „Ova djeca najviše daju od sebe u malim, nesmetanim grupama, kada je okruženje prilagođeno njima. Imaju toliko za dati, ali u velikoj i glasnoj grupi to ne uspijevaju. Teško im se tome prilagoditi, a čeka ih razdoblje školovanja koje se isto tako ne stigne svima prilagoditi. Treba ih na to pripremiti, osnažiti ih, aktivirati u njima njihov potencijal.“

J.K.H.: „Niti se nismo bavili, nisam imala stručna usavršavanja srodne teme, a stručni tim se bavi drugačijim teškoćama, a i ova djeca se muče sa svojom teškoćom.“

G.E.: „Nekad nisam sigurna da li je dijete temperamentom takvo ili ga nešto muči, ali mislim da treba reagirati i omogućiti djetetu socijalno učenje pa čak i ako ga mi malo potaknemo. Veća je dobrobit ako ga stavimo u okruženje gdje će dobiti priliku za učenje, mislim na spomenute male grupe.“

I.N.: „Što više razmišljam o ovoj temi vidim više djece koje ću promatrati jer nisam sigurna što mi poručuje svojim ponašanjem.“

G.M.: „Tako je, čak i djeca s eksternaliziranim ponašanjima mogu pokazivati neko internalizirano ponašanje. Primjerice, dijete iz grupe je nametljiv, ponekad agresivan, ali je zapravo usamljen. Mislim da mu moramo stvoriti uvjete u kojima će učiti usmjeriti ponašanje i pristupiti grupi, a ne se u nemoći ponašati loše, a suština lošeg je da je usamljen i da želi „učiti“ među djecu. Mislim da je rad u malim skupinama dobro rješenje.“

N.P.: „Mislim da je većini djece dovoljno malo pomoći, možda ih samo malo treba „pogurati“ i „ojačati“. Htjela bih da svi osjete kako je lijepo imati prijatelje, kako se lijepo veseliti dolasku u grupu jer znaš da te čeka cjelodnevna igra s prijateljima. Stepenica prema tome je možda samo povećati samopouzdanje ili pozitivno iskustvo u zajedničkoj igri. Mislim da smo im to dužni pružiti koliko god nekad neizvedivo izgledalo.“

Iz odgovora odgojitelja može se zaključiti da su odgojitelji osvijestili problem, sada više promišljaju o ovakvim ponašanjima, no, nesigurni su u postupke koji bi se mogli poduzeti. Ne dvoje u potrebu podrške djeci. Kao što se može naslutiti iz odgovora odgojitelja, predložen je rad u malim skupinama po primjeru radionica za darovitu djecu, koje se provode u ustanovi.

Na fokusnoj grupi utvrđeno je da u svakoj grupi u kojoj rade odgojitelji sudionici akcijskog istraživanja postoje djeca s navedenim oblicima ponašanjima. Stoga, fokus je bio na njima. Formirana je tablica praćenja ponašanja djece gdje sudionici mogu zapisivati neposredna zapažanja iz prakse kako bi ih podijelila s grupom na sljedećem sastanku. Pitanja koja su se razmatrala i diskutirala na fokusnoj grupi su i svojevrsne smjernice promatranja djece u svakodnevnom okruženju. Tablica praćenja ponašanja određene djece uključivala je uočavanje specifičnosti svakog djeteta, njegova ponašanja, interese, razinu komunikacije, uključivanje u igru, ostanak i zadržavanje u igri, iniciranje igre, zainteresiranost za socijalne igre te postupke odgojitelja u odnosu na djecu.

Slijedom toga, na drugoj fokusnoj grupi traženi su odgovori na pitanja: Koja ponašanja ste primijetili kod identificirane djece?, Koja ponašanja su odgojitelji drugih grupa primijetili? (rezultati ankete), Koje su sličnosti i razlike?, Koji su postupci odgojitelja prema djeci? Kako roditelj vidi svoje dijete te doživljava li ga kao povučeno, osamljeno, sramežljivo, plašljivo?

Ovdje su rezultati praćenja odgojitelja-istraživača te ih opisuju timu:

J.K.H.: „Ja imam u grupi djecu u petoj godini života. Promatrala sam jednog dječaka i jednu djevojčicu. Djevojčica se često igra sam ispod odgojiteljskog stola i uvijek prati odgojitelja pogledom, ako izlazi iz sobe, djevojčica ga čeka na hodniku. I dječak i djevojčica su izrazito tihi i povučeni, daju samo odgovore na pitanja i vole mirne igre za stolom. Oni uvijek slijede pravila, ali ne vole da ih se pohvaljuje.“

I.N.: „Promatrala sam troje djece iz grupe. Dječak je vrlo miran i tih, ne traži pomoć ako ga netko povrijedi nego samo tiho plače. Dvije djevojčice također vole biti uz odgojitelja i tek će se tada uključiti u aktivnosti, uključuju se samo tamo gdje su djeca koja su „vođe“

G.E.: „Pratila sam jednu prilično malu djevojčicu. Ima tri godine. Međutim, ona je mirna, povučena, ne komunicira s djecom, samo s odgojiteljem iako lijepo priča i govori. Ne voli kada joj se približavaju druga djeca.“

N.P.: „Pratila sam dvije djevojčice. Jedna je dugo već u vrtiću. Uglavnom je samo promatrala igru druge djece, nedavno je počela komunicirati s drugom djecom, ali jako nesigurno i oprezno, druga djevojčica ne uspijeva uspostaviti duži kontakt s djecom, a želi pa ih je počela potkupljivati s igračkama od kuće samo da ih okupi oko sebe. No to je kratkotrajno.“

G.M.: „Jedna djevojčica iz grupe je jako tiha, uvijek je sama i uvijek se igra sama. Kod nje je vidljivo da se želi uključiti u igru s djecom, ali ne uspijeva sama, potrebna je česta intervencija odgojitelja ali ne uspijeva održati komunikaciju s djecom te djeca odlaze od nje. Druga djevojčica je izrazito niskog samopouzdanja i traži društvo djevojčice koja će ju voditi iako se prilično loše prema njoj ponaša. Toliko je nesigurna da se radije ne uključuje u igru pa mi potaknemo.“

M.D.: „Pratila sam dječaka koji je toliko miran, tih, nesiguran, ne razgovara, samo kima glavom, ne odgovara nikada pred grupom, potiho se obraća odgojitelju jedva čujnim glasom, uvijek mora biti na svojoj stolici za istim stolom i uopće mu ne treba ništa za stolom. Ako mu netko ne donese nešto za stol u stanju je tako provesti satima. Konstantno treba poticaj odgojitelja, ali i onda je odgovor djeteta slab, i verbalan i neverbalan. Drugi dječak je apsolutno uvijek sam, kasno je progovorio i to ga je učinilo nesigurnim pogotovo zato

što roditelji, osobito otac ima velika očekivanja od njega. Uglavnom leži na spužvama za odmor i vozi autić naprijed-nazad. Slijedi pravila i jako je poslušan, ali ni najmanje ga ne zanima interakcija. Nekad danima ništa ne kaže, samo kimne glavom.“

Iz odgojiteljskih zapažanja možemo zaključiti i potvrditi ponašanja navedena u literaturi. Ova djeca su nesigurna, mirna, tiha, osamljena, teško se uključuju ili održavaju interakciju, trebaju poticaj odgojitelja, vole mirne igre. Iz svih primjera se vidi da djeca trebaju pomoć odgojitelja, stoga ponovno se pokreće rasprava o radionicama koje bi odgojitelji uključeni u istraživanje organizirali na svojim objektima. Radionice bi bile integrirane u redovni desetosatni program, naglasak je na rad u malim grupama i mirnoj atmosferi. U radionice bi bila uključena djeca za koju su odgojitelji procijenili da imaju određena internalizirana ponašanja, ali samo uz volju djeteta i suglasnost roditelja. Djeca imaju pravo sudjelovati ili ne sudjelovati. Ostala djeca iz skupine se također mogu priključiti s time da voditelj radionice pazi na mirnu i harmoničnu atmosferu te da su grupe manje.

Iz ranije spomenute ankete za odgojitelje vidi se poseban interes ove djece koji bi se iskoristio kao poticaj na aktivnosti na radionicama. Odgojitelji devetnaest grupa procjenjuju da djeca najveći interes imaju za likovne aktivnosti i za mirne aktivnosti za stolom. To se podudara i s literaturom. Ekspresivne tehnike, kao crtanje, modeliranje, pomažu povučenoj djeci da bez prisile nešto kažu o sebi. Pomoću ekspresivnih tehnika dijete će se osloboditi i ohrabriti (Čturić, 1995). Kroz anketu su vidljivi i neki postupci odgojitelja koji pokazuju na koji način potiču uključivanje djece za koju smatraju da pokazuju internalizirana ponašanja. Odgovori pokazuju da je intervencija odgojitelja neizostavna:

„Uključim ga pa se polako povučem.“

„Pozovem ga na igru, dovedem ga, potičem.“

„Povezujem djecu sličnih interesa u zajedničku igru, u kooperativne zajedničke igre.“

„Potičem ga verbalno.“

„Pratim interese takvog djeteta.“

„Vođena njihovim interesom ja mu postavim poticajne igračke.“

Analizirala su se specifična ponašanja djece te prijedlozi akcije. S obzirom da je procijenjeno kako ova djeca vole rad u manjim skupinama ili individualni rad s individualnim pristupom, prijedlog je

da se provode radionice s ovom djecom na kojima će se kroz kreativne aktivnosti izražavati, ali u planski osmišljenim aktivnostima, osobito na socijalnom planu. U radionice je uključeno 12 djece na dvije lokacije, a održano ih je 19. Valja naglasiti da se prije uključivanja djece u radionice konzultiralo s roditeljima te su svi roditelji dali suglasnost te podržali nastojanja. Sa svim roditeljima održane su individualne konzultacije. Razgovori s roditeljima pokazuju da su itekako svjesni ponašanja svog djeteta te da ih to u većini slučajeva zabrinjava.

„Ja vidim da ju stalno treba voditi i da je niskog samopouzdanja, bojim se kad krene u školu. Ja vam vjerujem da ćete naći načina da ju osnažite.“

„Ja sam svjesna kakva je i bilo bi mi drago da se osnaži prije škole jer ovako nitko neće ni skužiti koliko je kreativna.“

„Ja ne znam kako će ona ići u školu, ona ne razgovara ni s bakama.“

„Što god mislite da bi on mogao i uspio-napravite. Lijepa ideja i imate moju apsolutnu podršku, a ako treba mogu pomoći u materijalu i sličnome.“

„Nisam sigurna kako da ga kod kuće potaknem na ikakve aktivnosti, ovakvo nešto će mu dobro doći, hvala.“

„Jako nam je teško, konačno da se netko pozabavi s tim problemom. Stalno se skriva iza nas i ne želi s nikim razgovarati“

„Molim vas, ja sam razgovarala sa susjedom o tome i ne želim nikakve radionice jer je to glupo, takva je- kakva je.“

2.5. Primjena plana

Zaključak druge fokusne grupe je pokretanje radionica koje se podržane od strane roditelja i istraživačkog tima te od matičnih odgojitelja djece. Također, ravnateljica je organizacijski podržala radionice i nastavak istraživanja. Na sljedećoj fokusnoj grupi analizirat će se radionice za koje je dogovoreno da potiču interakciju u malim grupama kroz likovne i druge kreativne aktivnosti. Svaka radionica se planira tako da se odredi tema, zadaci i ciljevi radionice, svaka radionica se dokumentira te na kraju valorizira.

U ovoj fazi istraživanja dodaju se zadaci u početni plan istraživanja

- Osigurati mirno okruženje za rad s djecom
- Osigurati rad u malim grupama u kojima bi se potaknuo razvoj socijalnih vještina
- Planirati aktivnosti koje bi bile motivirajuće i vrijedne za djecu, a ujedno bi vodile međusobnoj suradnji djece i razvoju drugih socijalnih vještina
- Osigurati okruženje za djecu u kojem se osjećaju sigurno
- Postupati isključivo prema interesu djece

U trećoj fokusnoj grupi odgojitelji su analizirali radionice koje su do tada održane. U ovom periodu održano je 19 radionica, svaki tjedan po jedna. Strukturiranjem i planiranjem radionica nastoje se obuhvatiti područja socijalnih znanja, vještina i sposobnosti, nastoje se slijediti interesi djece te ih pokušava učiniti atraktivnima i poticajnim. U ovom dijelu istraživanja pridružuju se još dva odgojitelja koji su visokomotivirani za ovu temu te žele dati doprinos. Jedna odgojiteljica se uključuje u vođenje radionica jer je poznata djeci, a druga konzultira literaturu u potrazi za novim aktivnostima. U analizi radionica poseban naglasak je stavljen na djecu te na njihove reakcije. Stoga su valorizacije radionica od posebnog značenja jer se prenose važne informacije vezane za dijete te se na temelju njih planira sljedeća radionica. Svakom sljedećom radionicom pokušala se uvesti aktivnost koja iziskuje više suradnje i komunikacije među djecom. Informacije i zaključci svake radionice prenošene su na sastancima sudionika akcijskog istraživanja. Osim toga, svaka aktivnost djeteta se pokušala, nenametljivo dokumentirati, foto, video i audio zapisima koji su od velikog značenja bili za refleksiju i daljnje planiranje. Analize i refleksije nakon radionica dale su važne i primjenjive zaključke. Zaključci nakon svake radionice su bili temelj planiranja i osmišljavanja aktivnosti za sljedeću. Analizirana su ponašanja i reakcije djece kao i ponašanja i intervencije odgojitelja. Vrlo značajne su samorefleksije odgojitelja koji su zaista kritički obrazložili svoje postupke i njihov utjecaj na djecu.

Primjeri planiranih radionica s djecom te njihova valorizacija:

RADIONICA (objekt 1)

TEMA: Snjeguljica i sedam patuljaka

UVOD: Dijaloško čitanje priče, tjeloglazba uz pjesmu „Haj-ho“- hrvatska verzija pjesme (F. Churchill, L. Morey – Walt Disney)

Materijal: audio snimka skladbe

GLAVNI DIO: Izrada patuljaka i Snjeguljice

Materijal: foto-kolaž, škarice, ljepilo, šljokice, vata, liko, vuna, flomasteri

Zadaci: Izrada patuljaka i Snjeguljice – zajedničko predlaganje rješenja za izradu patuljaka i Snjeguljice, predlaganje ideja, uvažavanje tuđih prijedloga, samostalni izbor aktivnosti u dijelu zajedničke izrade, dogovaranje i suradnja pri izradi, međusobno pomaganje

ZAVRŠNI DIO: Tjeloglazba – zvukovi šume – „Haj-ho“

Zadaci: sinkronizacija zvukova – od pojedinačnog k zajedničkim, usmjeravanje pažnje na riječi pjesme, razgovor o osjećajima patuljaka (sreća zbog obavljenog posla)

VALORIZACIJA RADIONICE (Snjeguljica i sedam patuljaka)

„Radionica je održana u centralnom objektu. Izvodi ju odgojiteljica, voditeljica istraživanja koja je poznata uključenoj djeci. Okupljanje je u sobi, kasnije se na prijedlog voditeljice premještamo u prostor hodnika što djeca spremno prihvaćaju. Obzirom da ova djeca zaista cijene mir i vrlo su tiha, predlažem da se povučemo u zbornicu koja se nalazi tik do soba dnevnog boravka. Djeca prihvaćaju i to. Daje im se mogućnost biranja sudjelovanja. U svakom trenutku mogu otići u sobu. U radionici sudjeluje sedmero djece. U početku nam se pridružila i djevojčica koja je „vođa“ u grupi, ali kasnije odlazi u svoju sobu jer joj je tu dosadno. Ostala djeca ostaju. U početku su sva djeca vrlo tiha i „stisnuta“, na pitanja odgovaraju samo kimanjem glave iako im je priča već vrlo dobro poznata (podatak poznat od matičnih odgojitelja). Samo djevojčica A kimanjem glave sugerira da ne poznaje ovu priču. Djeca su se malo opustila uz pjesmu Haj-ho koja im izmami i osmijeh na lica, ali bez velike euforije. Slušali su pjesmu čak nekoliko puta i s osmjehom pratili i video zapis pjesme. Svi prihvaćaju izradu patuljaka. Namjerno je djeci ponuđeno dva ljepila manje i dvoje škarice manje kako bi se potaknula interakcije i izricanje želje za nečim. Sva djeca u tišini izrađuju patuljke, potičem ih na komunikaciju pitanjima o priči ili o patuljku kojeg izrađuje. Odgovori su vrlo kratki, usmjereni odgojitelju ili se sastoje od neverbalnog znaka poput kimanja glavom ili slijeganja ramenima. Djevojčica A dolazi do odgojitelja i šaptom, jedva čujnim kaže da treba ljepilo. Odgojitelj joj sugerira da šaptom zamoli djevojčicu do sebe jer je ona bliža ljepilu. To i napravi uz kratko oklijevanje, a kad joj druga djevojčica doda ljepilo, A se nasmije i čak pocrveni. Ima osmijeh na licu. Svi završavaju lutkice pa predlažem da pogledaju druge patuljke, to rade nevoljko. Osmijeh se vratio na lica uz ponovni zvuk pjesme Haj-ho. Djeca se smiju, ponavljaju pokrete rukama, ali ne pjevuše. Djevojčica M je toliko ushićena patuljcima da želi još izrađivati i ne želi u sobu. P i G joj se pridružuju i ostaju s njom. Nakon nekog vremena djevojčica AK se vraća iz svoje sobe s patuljkom i sjeda pokraj M i G, bez riječi, ali s smiješkom. Kada je radionica gotova, izlažu svoje patuljke na hodnik, a djeca im prilaze i znatiželjno pitaju što su radili. Dječaci G i L se ponosno smješkaju i pokazuju patuljke bez riječi. Jedino djevojčica P verbalizira ostaloj djeci o radionici. Djeca se javljaju da bi drugi put išli i oni. G za ručkom jedva čujno pjevuši „Haj-ho“. Roditeljima su prenesene informacije i slike sa radionice. Djeca im veselo pokazuju patuljke, nose ih kući, u garderobi prenose roditeljima dojmove. Sutradan roditelji prenose dječje dojmove od kuće. Svi žele ponovno na radionicu, a roditelji prenose zadovoljstvo.“

Zaključci prve radionice:

- Djeci treba više vremena za otvaranje i suradnju, produžiti radionicu za djecu koja žele

- Sva djeca su htjela ostati što je pokazatelj ugone i sigurnosti
- Ne inzistirati na odgovorima, dati djetetu vremena
- Predložiti djetetu na koji način može odgovoriti, ali ne inzistirati
- Svaki uradak i produkt radionice izložiti na vidljivo mjesto, interes druge djece za njihov rad čini ih ponosnima
- Roditeljima prenijeti događaje i osjećaje djeteta

RADIONICA (objekt 2)

TEMA: Jedan- dva- tri, hrabri smo mi

UVOD: Razgovor o snovima-Što su to snovi? Sjeća li se netko što je sanjao noćas? Kakav je to bio san? Ja sam noćas sanjala jedan strašan san, jako sam se uplašila, je li se to ikad vama dogodilo?

Priča: „Jedan- dva- tri, ne bojimo se mi!“ – priča iz knjige Gerlinde Ortner: Bajke koje pomažu djeci

Zadaci: stvaranje ugodne atmosfere, održavanje dijaloga, razgovor o stvarima koje ih plaše

GLAVNI DIO: Izrada čarobnjakovih pomoćnika

Materijal: kartonske role, kolaž, škarice, ljepilo, flomasteri

Zadaci: prisjećanje svog čarobnjakovog pomoćnika (neke plišane igračke) i zajedničko predlaganje rješenja za izradu pomoćnika, predlaganje ideja, uvažavanje tuđih prijedloga, samostalni izbor aktivnosti, dogovaranje i suradnja pri izradi, međusobno pomaganje

ZAVRŠNI DIO: Pjesma „Kad si sretan“

Zadaci: pravilno izvođenje pokreta i riječi pjesme i razgovor o emocijama na današnjoj radionici

VALORIZACIJA RADIONICE (Jedan, dva, tri-hrabri smo mi)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, dvije djevojčice i dva dječaka. U uvodnom dijelu smo razgovarali o snovima, samo je S željela u početku sudjelovati te je ona ispričala da je sanjala sinoć Djeda Božićnjaka koji joj je ostavio poklone pod borom, nakon nje se uključio i M koji je rekao da on nije sinoć ništa sanjao, ali jednom prije je sanjao kamione i aute. U uvodnom dijelu T i L su samo šutjeli i slušali. Ja sam ispričala da sam sanjala jedan strašan san, jednog strašnog vuka i da sam se jako uplašila i onda sam zagrlila svog medvjedića-čuvara snova koji mi je pomogao da se osjećam bolje i nisam se više bojala. Nakon moje priče T je komentirala da ona kad se uplaši nečega zagrlila svog Zdravoljupca- Jagodu Janu, L je komentirao da on spava sa Mrkvom Patrikom, a M se sjetio da on ima Patrika patlidžana. S je komentirala da ona ne voli Zdravoljupce i da ima svoju plavu lutku još od kad je bila beba i da s njom spava. Pročitala sam im priču „ Jedan- dva – tri, ne bojim se mi“. I predložila sam da od materijala koje sam donijela izradimo svoje čuvarke snova. S se jako obradovala, cijelo vrijeme dok je izrađivala svoju plavu lutku se smijala. Za vrijeme izrade lutaka djeca su jako malo pričala, samo ako je netko trebao posuditi ljepilo ili škarice. Svi su jako kulturno zamolili druge da im posude škarice ili ljepilo. M je prvi završio svog čuvara snova i bio je jako ponosan na sebe, odmah je rekao L da pogleda kako

je on napravio Patrika i da mu je čak napravio i kosu. T je tako koncentrirano radila, čak se sjetila da Jana ima na sebi točkice pa je njih doctala flomasterom. S je najdulje radila. Sva djeca su bila jako zadovoljna obavljenim poslom, cijelo vrijeme iako su jako malo razgovarali imali su osmijeh na licu. Kada smo završili lutkice predložila sam im da otpjevaju pjesmu „Kad si sretan“. Svi su pristali i pjevali su poluglasno, ali kad je došao dio „Hura!“ jako su viknuli. Na kraju radionice sam ih zamolila da mi pomognu pospremiti materijale, Stela je odmah promijenila izraz lica, primila me za ruku i pitala : „Teta, hoćemo sutra opet doći ovamo?“ rekla sam joj da nećemo sutra ali ako oni žele doći ćemo opet jedan dan idući tjedan. T je s osmijehom na licu odmah glasno (s obzirom da je većinu radionice pričala poluglasno, ovo me malo iznenadilo) rekla da želi doći i idući put. Pitala sam ih što bi željeli raditi idući put, T je opet glasno rekla da o a želi slikati s vodenim bojama. Svi ostali su se složili. Mislim da je priča bila preduga i da bi za iduću radionicu trebalo odabrati neku priču koja im je već poznata ali promijeniti kraj. Ometajući faktori su bili ti što je često netko ulazio u prostoriju u kojoj se odvijala radionica što je uvelike utjecalo na djecu, čim je netko otvorio vrata oni su postali još tiši i trebalo im je ponovno neko vrijeme da počnu pričati malo glasnije. Za iduću radionicu možda bi trebalo prvo pročitati priču a nakon toga razgovarati o njoj. I obavezno napisati na vrata prostorije u kojoj će se održavati radionica da se održava radionica i da molimo da se ne ulazi. Posebno mi je drago bilo što su sva djeca izašla s radionice sretna. S obzirom da je T u mojoj grupi mogu reći da je T i ostatak dana imala smiješak na licu, iako nije puno pričala i nije htjela reći gdje je bila, jako se ponosila kada sam cijelu grupu dovela da vide T čuvara snova na izložbi.“

Zaključci druge radionice:

- Poželjno je povezati dječje pozitivne osjećaje od kuće s radionicom jer to doprinosi ugodnijoj i sigurnijoj atmosferi
- Imati mogućnost produljenja radionice
- Smanjiti ometajuće faktore (ulazak drugih zaposlenika) koji uzrokuju ponovno „zatvaranje“ djeteta
- Osigurati mogućnost da dijete koristi prostor za radionicu kada osjeti potrebu (djeca se žele svaki dan vraćati)

Potrebno je naglasiti da su se teme i aktivnosti za radionice osmišljavale u dogovoru s matičnim odgojiteljem djeteta, interesima djece i literaturom. Unatoč tome, nisu se uvijek mogle predvidjeti reakcije djece niti uspješnost pojedine aktivnosti. Tako primjerice, radionica s temom *Kako vidim sebe* bila je prezahtjevna za dvoje djece i nisu se osjećali ugodno, osobito u aktivnostima s ogledalima. Važno je da ju odgojitelj reagirao i prešao u sigurnu zonu kako se djeca ne bi bojala ili izgubila povjerenje u odgojitelja. Svaka radionica je prokomentirana od strane istraživačkog

tima kako bi se prenijele informacije o djeci te o eventualnim neželjenim ili željenim reakcijama. Roditeljima su također prenesene informacije s radionica kao i povratno, od roditelja odgojitelju.

RADIONICA (objekt 2)

TEMA: Kako vidim sebe

UVOD: Kutija iznenađenja

Djeca iz kutije iznenađenja vade predmet te opisuju predmet, mogu ispričati priču gdje su koristila taj predmet ili za što bi ga koristila, što misle o tom predmetu, sviđa li mu se taj predmet ili ne, zašto.

Materijali: kutija, maramice, ogledalo, kapa, gumica za kosu, srce, ključ

Zadaci: poticanje na razgovor, razgovor o sebi i drugima, razmjena mišljenja, percipiranje drugih i sebe

GLAVNI DIO: Igre ispred ogledala

Djeca se gledaju ispred ogledala i opisuju se, mogu dodati fizičke karakteristike i emocije, djeca mogu reći što im se najviše sviđa na njima i kod njih. Nakon toga djeca opisuju svakog prijatelja. Pravilo igre je da na kraju kažemo nešto lijepo o svom prijatelju. Materijal: ogledala

Zadaci: percepcija sebe i drugih

ZAVRŠNI DIO: Dijete crta ono što vidi u ogledalu

Dijete crta sebe, može nacrtati lice ili cijelog sebe, kada nacrtat može opisati što je nacrtalo i zašto.

Materijali: papir, flomasteri, pastele, šljokice

Zadaci: Percepcija sebe, uočavanje detalja.

VALORIZACIJA RADIONICE (Kako vidim sebe)

„Na radionici je sudjelovalo petero djece, tri djevojčice i dva dječaka. U uvodnom dijelu kada sam pitala tko želi prvi izvaditi predmet svi su dignuli ruke osim T. Prvi je bio M koji je izvadio malo ogledalo. Rekao je da se on ne gleda u ogledalo, da kod kuće nema ogledalo i da se ne želi pogledati i da mu se ogledalo kao predmet ne sviđa. Ostavio ga je ispred sebe. Dok su druga djeca opisivala predmete primijetila sam da M stalno otvara i zatvara ogledalo te se promatra u njemu. Na moje pitanje da li mu se sada sviđa malo više, odgovorio je ne. S je izvukla kapu koju je odmah stavila na glavu i pogledala se u ogledalo te smo razgovarale gdje sve nosi kapu. P je izvukla srce i to ju je podsjetilo na ljubav i rekla je da ima puno ljubavi za dati. T je izvukla ključ i gumicu, cijelo vrijeme joj je pogled spušten, rijetko ima kontakt očima, odgovori ili da ili kimne glavom. L je izvukao maramice, koje mu trebaju za brisanje nosa. Na moje pitanje koristi li maramice kada je tužan prvo je rekao ne, nikada ne plače, ali nakon minute me pogledao i rekao je da zna plakati, maramice su mu super i potrebne. U glavnom dijelu P se gledala u ogledalo, smijala se, rekla što sve vidi, bila je vrlo detaljna i rekla je da je sretna, najviše joj se sviđa njena žuto smeđa kosa. S je kao i P bila vrlo detaljna u opisivanju sebe, na njoj joj se sviđaju kosa, majica, oči, osmijeh. L se malo gledao u ogledalo malo u mene, sviđaju mu se najviše kosa i plava majica. M se nije želio gledati u ogledalo, poštovala sam njegovu odluku. Kroz radionicu nije

mirno sjedio, stalno se okretao, imala sam osjećaj da mu nije ugodno i da je kroz grimase želio sakriti nesigurnost. T je sramežljivo gledala u pod, jednom se nakratko pogledala. Kada su opisivali svoje prijatelje, M i T nisu ništa govorili iako sam ih pokušavala na razne načine motivirati. L, S i P su rekli jako lijepo stvari o svojim prijateljima, bilo je vrlo emotivno, na kraju su se svi spontano zagrlili. Svi su na kraju rekli da se osjećaju lijepo, sretno, prekrasno kada im prijatelji kažu nešto lijepo. To su rekli i T I M. Bilo je emotivno. Odgajatelj je bio na rubu suza i ponosan jer su djeca vrlo pozitivna, srčana i bila su sretna. U aktivnosti crtanja sebe, P i S su se gledale u ogledalo povremeno, dok L, T i M nisu. Svi su se nacrtali, međusobno su komunicirali. Jedino T je imala spuštenu glavu i crtala bez komunikacije, nije se obazirala na ništa. Na pitanja koja sam joj postavljala nije odgovarala, rekla je ne znam ili da ili ne. M je lijepo komunicirao, dogovarao se, grlio je L. Smatram da sam trebala bolje analizirati crteže njih samih, kako oni sebe vide, potrebno mi je bilo više vremena. Za T i M smatram da je ova tema radionica bila prebrzo i da im nije bilo ugodno iako ih nisam na ništa nagovarala, upitala sam ih jednom i tu su se već zatvorili u sebe. Osjećam se kao da ne mogu doprijeti do njih i kao da nisam ranije s njima radila. Jako im je teško izaći iz “comfort” zone.“

Zaključci 11.radionice

- Ne inzistirati na odgovorima
- Povući se ako se procijeni da je djetetu zadatak težak, dati mu vremena, ali osigurati drugoj djeci da nastave
- Oprezno i postepeno uvoditi „osjetljive“ teme, osobito teme iz područja slike o sebi
- Analizirati svaku radionicu kako bi se bolje isplanirala svaka sljedeća

Zbog jednostavnijeg pregleda rada, ostalih 16 radionica nalazi se u prilogu, a ovdje se navode ostali zaključci vezani za svaku radionicu. Isti zaključci se ne ponavljaju u tablici. Zaključci su vrlo bitni jer daju uvid u ostvarenje plana istraživanja te njegove zadatke.

Tablica 8. Objedinjeni zaključci radionica

Naziv radionice	Zaključci radionice usmjereni daljnjem planiranju
Snjeguljica i sedam patuljaka	<p>Djeci treba više vremena za otvaranje i suradnju, produžiti radionicu za djecu koja žele</p> <p>Sva djeca su htjela ostati što je pokazatelj ugone i sigurnosti</p> <p>Ne inzistirati na odgovorima, dati djetetu vremena</p> <p>Predložiti djetetu na koji način može odgovoriti, ali ne inzistirati</p> <p>Svaki uradak i produkt radionice izložiti na vidljivo mjesto, interes druge djece za njihov rad čini ih ponosnima</p> <p>Roditeljima prenijeti događaje i osjećaje djeteta</p>

Jedan- dva- tri, hrabri smo mi	Poželjno je povezati dječje pozitivne osjećaje od kuće s radionicom jer to doprinosi ugodnijoj i sigurnijoj atmosferi Imati mogućnost produljenja radionice Smanjiti ometajuće faktore (ulazak drugih zaposlenika) koji uzrokuju ponovno „zatvaranje“ djeteta Osigurati mogućnost da dijete koristi prostor za radionicu kada osjeti potrebu (djeca se žele svaki dan vraćati)
Ivica i Marica	Sa djecom je izrađen znak za vrata „Ne smetaj-čitanje priče“ koji sprječava ometanje i ulazak drugih djelatnika Obavezna ranija priprema materijala koja osigurava djelovanje u najvećoj motivaciji djece Povremeni izlazak iz vidokruga djece kako bi osvijestili sigurnost uz prijatelje i u prostor
Izgubljena rukavica	Na pitanja na koja djeca ne odgovaraju i ne odgovore, odgovara odgojitelj (sam sebi), ali čujno
Crvenkapica	Potrebno je više vremena, djeca traže produljenje pa se radionice pomiču u popodnevni termin odnosno nakon ručka Iskoristiti trenutak sreće i ponosa učinjenim pokazivanjem drugima, djeci, djelatnicima
Imam ideju	Dati djetetu vremena za reakciju, ne inzistirati, pohvaliti kad reagira Pitati ga može li reći ili napraviti, bez obzira na odgovor
Snjegović	Pohvaliti svali trud i doprinos Na pitanje koje odgojitelj ne zna odgovoriti, obavezno ako je obećao naći odgovor, ispuniti obećanje i tražiti reakciju (zadovoljstvo odgovorom)
Sreća i strah	Iskoristiti aktivnosti s prethodne radionice za koje se procijeni da su uspješne u cilju stvaranja ugodne atmosfere, poput naučene pjesme ili igre
Grubzon	Omogućiti djetetu koje je ostvarilo skok u napretku vrijeme da se izrazi, neovisno o trajanju, potaknuti ih u trenucima ushićenosti
Grubzonovo dijete	Ne prekidati dijete u bilo kojem obliku izražavanja, osigurati si vrijeme
Kako vidim sebe	Na znak nelagode kod djece povući se na sigurno i preskočiti aktivnost, vratiti se provjerenom
Torta za Findusa	Potaknuti i osigurati zajedničku igru djece na zajedničkom hodniku (one djece koja nisu u istog grupi, a zblížili su se na radionicama)
Ptičice i Valentinovo	Izlaganje radova na vidljiva mjesta
Narukvica	Vrijedne aktivnosti u kojima dijete izaziva pozitivnu reakciju drugog djeteta (darivanje narukvice, poziv...)
Mali majmun s velikim brigama	Odabir kvalitetnih i atraktivnih materijala i slikovnica s duhovitom i zanimljivom te pozitivnom tematikom

	Vrijedne aktivnosti izmjene (napravi nešto za nekoga)
Vjetar	Održavanje radionice na otvorenom Uključivanje roditelja
Zvuk	Kada i ako je moguće razgovarati o osjećajima
Trolovi	Postepeno uvođenje odgojitelja koji se pridružuje Osigurati da jedno dijete ne sputava drugo u izražavanju
Cvijet	Dopustiti promjenu i proširenje teme ako postoji interes Osigurati izlaganje radova

2.6. Učinci djelovanja

Nakon analiziranih i provedenih radionica dolazi se do preispitivanja istraživačkih pitanja. Naime, određene pretpostavke su donesene, a to su da se promišljanjem i drugačijim pristupom može odgovoriti na dječje zahtjeve iako ti pristupi nisu uobičajeni (poput organiziranja radionica). Nadalje, postepenim i promišljenim postupcima odgojitelj ne mijenja dijete, nego mu pomaže da na odgovarajući, svojstven način razvija nove vještine. Neupitno je da odgojitelji u grupi daju svoj maksimum u posvećivanju svoj djeci. No, isto tako je jasno da se zbog određenih okolnosti ne može apsolutno posvetiti jednom problemu. U kontekstu ovog istraživanja to daje odgovor da djeci s internaliziranim ponašanjima nije dovoljna podrška koju dobiva u samoj grupi pa se nameću nova pitanja:

Na koji način podići kvalitetu podrške?

Kako prenijeti u grupu ponašanja djece koja su razvila na radionicama?

Odgovori na ova pitanja pokušala su se dobiti na četvrtoj fokus grupi koja je bila svojevrsna analiza utjecaja cijelog istraživanja na dječja ponašanja. Prokomentirao se detaljan učinak radionica za svako dijete te na koji način su djeca mijenjala ponašanja i koji postupci odgojitelja su tome doprinijeli. Uspoređena su ranija ponašanja djece i ponašanja nakon radionica. Ovaj trenutak je neobično važan jer upravo on otkriva stupanj korisnosti postupaka i akcija poduzetih kroz istraživanje. Otkriva i koliko je ovakva vrsta podrške pomogla djetetu i na koji način.

Dijete 1

Drži se odgojitelju za noge, skriva se pod stol, tiha, ne inicira igru, sramežljiva, crveni se, gleda u stol ili pod, čeka odgojitelja u hodniku, u igri je samo ako je i odgojitelj

Ne bježi pod stol, zamijenila je to sigurno mjesto kutićem kuhinje, javila se sama otpjevati pjesmu, ponosna, ne drži se odgojitelju za noge, ali je u blizini. Teško se otvarala, ali nakon nekoliko radionica počela sudjelovati u glazbenim igrama. Pred kraj radionica počinje pričati i smijati se. Počela gledati djeci u oči. I dalje sramežljiva, ali otvorenija prema drugima

„Na početku svake radionice je isto povučena, nije pričala i na pitanja je odgovarala sa „da“ ili „ne“. Pred kraj radionice bi se opustila i rekla pokoju rečenicu. Iako je sudjelovala u svim aktivnostima na radionicama, najotvorenija bi postala u igrama s pjevanjem. Nisu joj se sviđele aktivnosti u kojima bi morala govoriti pred grupom, a posebno nije voljela govoriti o sebi. Takve aktivnosti su je odbijale. Na radionice je išla sretna. Mislim da su najveće promjene na pozitivno došle nakon par mjeseci odvijanja radionica kada se mijenjala i u sobi dnevnog boravka. Više joj nije omiljeno mjesto pod mojim stolom nego u kutiću sa lutkama, javila se nekoliko puta i otpjevala pjesmicu koju smo učili na radionici. To nikada prije nije napravila. Ona je i dalje sramežljiva, spusti glavu i crveni se kad joj se uputi pohvala, ali je otvorenija prema drugoj djeci. Mislim da su se radionice pozitivno odrazile na nju. I dalje treba prisutnost i kontakt s odgojiteljem češće nego druga djeca, ali sad mi se više ne drži za noge. Jako sam sretna zbog njenog napretka, radionice su je otvorile, osjeća se sigurnijom i mislim da je ovakav oblik rada za nju više nego dobar.“

Dijete 2

Vrlo tih, rijetko govori, ne voli kad ga se odabere, ne traži ništa za sebe (čak ni hranu kada želi još), trudi se biti nečujan, ne voli zajedničke igre...povuče se iz njih ako je više od troje djece, na pohvale reagira neugodom, gleda u pod, nesiguran

Nije se opustio ni u maloj grupi. Rijetko se uključio, odgovara sa da ili ne. Odgojitelju jako teško s njim komunicirati, ne uspijevaju mu se približiti.

„Na pitanja je jedva odgovarao, nikada se nije do kraja opustio na radionicama. Nikada se nije uključio niti predlagao aktivnosti, mislim da nismo ostvarili napredak. Jako je teško raditi s njim, osjećam se loše i neuspješno. Nisam uspjela doprijeti do njega. Niti jedna tema ga nije razveselila, barem je tako izgledalo, iako je svaku aktivnost odradio. Čini mi se da se najviše povezao sa SK, ali uvijek pred kraj radionica. Nastavit ću se individualno posvetiti mu u sobi dnevnog boravka, ali to me često obeshrabri. Tražit ću način da mu pomognem u mjeri u kojoj mu je to ugodno.“

Dijete 3

Tih, ne traži ništa za sebe, oskudna komunikacija, ne inicira igru, sramežljiv.

Voli pokretne igre, bilo bi mu lakše da ima dječaka na radionici. Srami se uključiti. Ne leže mu likovne aktivnosti, ali kasnije se opušta kada mu je pogođena tema.

„Srami se sudjelovati u razgovoru pa se povlači. Ne voli likovne aktivnosti, do izražaja dolazi u pokretnim igrama. Tada ulazi u interakciju s drugom djecom, manje s odgojiteljem. Dobro se osjećao na radionicama i volio je dolaziti, nikada nije otišao s njih pa mislim da mu odgovara ovakav način rada.“

Dijete 4

Tiha, nesigurna, osjetljiva, sramežljiva.

Dugo joj treba da se otvori, a kasnije ne želi otići sa radionice nego vrijeme prolongira pospremanjem, osjeća se ugodno, uživa u kreativnim zadacima. S nestrpljenjem čekala svaku radionicu.

„Imala je jako tešku adaptaciju. Jako povezana s majkom i bakom. Velika joj je prednost što su radionice vodile ženske osobe, prema muškima bi se teže otvarala. Na prvim radionicama je nesigurna i tiha, kasnije se otvara da bi na kraju ostajala najduže i prolongirala je ostanak tako da je ostajala s odgojiteljem pospremati. Najviše je uživala u likovnim aktivnostima. Vrlo je kreativna i uredna, kasnije predlagala što bi mogli raditi. I u grupi otvorenija prema odgojitelji i povremeno prema djeci. Radionice je jako vesele i mislim da joj koriste i da treba nastaviti s njima.“

Dijete 5

Nesigurna, teško odvajanje od odgojitelja

Potiče druge na razgovor i voli da se nju sluša (ne u smislu naredbi), voli imati pažnju. U manjoj grupi dolazila je do izražaja i uživala. Jako voli radionice

„Sudjelovala je na svim radionicama, komunicirala s djecom i odgojiteljima. Posebno mi se sviđjelo kod nje što je uvijek spremna pomoći i čak je poticala drugu djecu na razgovor. Tako se povezala s, s njom je ostvarila dobar kontakt i zaista su se povezale. Ona i dalje ima potrebu udovoljiti odraslim osobama, ali sad pokazuje malo više samopouzdanja za izboriti se za svoje interese kod druge djece, ne povlači se uvijek. Smatram da su joj radionice korisne i na njima se zaista osjeća ugodno.“

Dijete 6

Ne inicira igru, ne može se zadržati u igri, voli biti sama, ali promatra druge, ima zamišljene prijateljice, ne povezuje se s nikim iz grupe, ne iskazuje osjećaje, sudjeluje samo na poziv odgojitelja, tiha, nesigurna.

Jako aktivna na radionicama, obožava likovne aktivnosti, drugima ponosno pokazuje što je izradila, pita djevojčice u grupi da se igraju s njom, sve češće u društvu, napisala priču koju je htjela pročitati na glas u grupi. U manjoj grupi neprepoznatljiva, stalno priča i smije se, surađuje s drugima, jako voli radionice.

„Mislim da su joj ove radionice jako pomogle da se osnaži te da polako pronalazi način kako uspostaviti kontakt s drugom djecom. Inače se igra sama, priča samo sebi ili odgojitelju, a nedavno je napisala priču o poniju koju je htjela ispričati na glas, pred grupu, to je pravo iznenađenje i to se zove napredak. Na radionicama pomaže, obraća se drugoj djeci, još nema kontakta očima, ali je zaista napredak što razgovara s drugima i to ju čini sretnom.“

Dijete 7

Nisko samopouzdanje, želi da ju netko vodi iako na ružan način, to prihvaća, ne uspijeva se sama uključiti u igru pa se osamljuje.

Vrlo aktivna na radionicama, rado sudjeluje u manjim grupama, čak želi voditi što je vrlo kontradiktorno jer u grupi pokazuje suprotno. Nakon radionica, ohrabrena, vodi igre.

„Vrlo empatična, ali jako, jako nesigurna djevojčica. Nije toliko ni povučena ni sramežljiva, ali je često sama iz nesigurnosti. Obilazi grupe druge djece i nigdje se ne uspijeva sama uključiti, sjedi pokraj njih, žalosna i tiha, ali rijetko se uspije sama uključiti. Voli da ju djevojčice vode. Na radionicama je bila, svoj nas svome, jer je već uključena, ali stekla je sigurnost i često smo ju poticali da kaže mišljenje ili predloži ideju. To ju je činilo silno sretnom. Povezala se s djevojčicama sa radionice. Kasnije na hodniku vidim kako organizira igru s njima, neovisno o radionici. Bila sam silno sretna. Ono što je još doprinijelo tome da rezultat nije još bolji je što je često izostajala zbog bolesti ili nekog drugog razloga.“

Dijete 8

Uvijek sam, veseli se igri drugih ali sa udaljenosti, ne priča, ne inicira i ne uključuje se u igru, plače ako se od njega nešto traži, osamljuje se i zabavlja stereotipnim pokretima.

Progovorio na radionicama i to glasno! Boji se likovnog materijala jer ga smeta svaka mrljica, a sada ga uzima sam! Sretan na radionicama, ne odlazi ni kada su gotove. Nakon povratka u sobu priča, ali tiše i nesigurnije, obraća se djeci i uključuje u igru! „ja ga ovakvog nikada nisam vidjela“, „pa on priča, nisam znala da ima takav glas“, „gle, trči sa dečkima i navija“, „zbog ovakvih stvari radimo što radimo“, „Išao je na plivanje i sve odradio! „Najveće iznenađenje!“

„On nam je najveće iznenađenje. Od mirnog i tihog do veselog i pričljivog. On u grupi ne priča, a kada sam ga čula na radionicama, nisam vjerovala. Mama je također iznenađena. Ono što još čudi da likovnom materijalu nije išao niti blizu, a onda je ustao i išao crtati vuka iz Crvenkapice. Nakon nekoliko radionica u grupi je pričao priču o Grubzonu i to pred cijelom grupom. Djeca su bila iznenađena jer ga nikad nisu čula da toliko priča. Obično kaže „da“ ili „ne“ ili „ne znam“. Kasnije je nagovorio mamu (riječima) da idu u knjižnicu po Grubzona. Kada smo na radionici osmislili društvenu igru, tako je glasno navijao, valjda i sam nesvjestan svog glasa. Asistentica iz grupe kaže da ga nikad nije vidjela takvog. Radionice su mu definitivno pomogle da se oslobodi, da bude sigurniji i da PRIČA:“

Transkript snimke trenutka kada je L počeo pričati na glas. Glas mu je drhtav, priča jako glasno, disanje ne prati govor, ulaže veliki napor u prepričavanje, a u ushićenosti priča sve glasnije i sve brže. Riječnik je siromašan, ali govor je nabijen emocijama. Ovdje je mali dio transkripta snimke koja traje preko 40 minuta:

L: „I on reče to je samo priča, ja rečem ma kaj ti pričaš to jede smoki“

L: „Ja sam jako umoran od pričanja“

Odgojitelj: „Umoran si, hoćeš se odmoriti?“

L: „Ne“

O: „Dobro je, možeš onda nastaviti“

L: „I onda on reče (Grubzon) i onda ja rečem: „Kaj jedeš“ i onda on reče „Uuuu“, a ja rečem: „Ma kaj pričaš“

Dijete 9

Plaćljiv, tih, neprimjetan, nesiguran, robuje navikama-sigurnost, netko ga mora voditi, ne stavlja se na crteže.

Na radionicama jako veseo, ali malo komunicira, smije se i izražuje, rado dolazi i nikad nije odbio, inače boji se ići na engleski (inzistiranje roditelja), kazališta, svaka primjena ga brine. Još uvijek ne pokazuje emocije i potrebe, ali osjeća se siguran u „svom društvu“. To je veliki pomak jer ga svaka promjena smeta.

„Na radionicama je bio veseo, no ne pretjerano komunikativan. Sve je radio da voljom i inače voli male grupe pa smo znale da će mu to odgovarati. Njegov problem je nesigurnost i robovanje navikama. Ako stolica gdje on inače sjedi nije na svom mjestu ili je netko na nju sjedio, on djeluje izgubljeno, nema ga, ne govori, ne pokazuje gestama, sve dok se stolica ne pojavi. U obitelji mnogo očekuju od njega i mislimo da ga to opterećuje. Razgovori s roditeljima su pomogli. Oni su malo prilagodili očekivanja od njega, a istovremeno je ona na radionicama napredovao, polako, ali sigurno.“

Dijete 10

Trudi se uključiti ali je često brzo isključe druga djeca, potkupljuje druge igračkama, nesigurna.

Na radionicama prenametljiva, guši druge, ne da drugima do riječi. Jako ponosna na sve što je izradila, pokazuje svima. Ovakav tip radionica ipak nije za nju, ali s obzirom da se osjećala lijepo i važno, ostala je.

„U grupi se najčešće igra sama ili u blizini druge djece ili u promatranju druge djece. Na njoj se vidi da se želi uključiti, ali uvijek bez uspjeha. Povučete se, igra se sama i tiho da ne privuče pozornost. Nakon nekog vremena i niza obiteljskih problema situacija se mijenja i ona postaje nametljiva, upada u riječ, glasna. Ali, nikada djeci, nego odgojiteljima. Nakon radionica je bila sretna i rado je dolazila na njih iako smatram da ove radionice nisu za nju. No, pošto je sretna na njima, dobro da dolazi. Malo ju usmjerimo na čekanje na red, ne upadanje u riječ ili neku drugu socijalnu vještinu.“

Dijete 11

Tiha, mirna, sramežljiva, nesigurna, plačljiva, bojažljiva. Malo komunicira, ali vođenjem traži pomoć, kasnije to prenosi u grupu. Traži pomoć za sebe.

Kasnije se počela otvarati i smijati, vesela i suradljiva. Još nesigurna, ali reagira na pohvale, nakon radionice sama se javila za zadatak koji je morala sam obaviti. Bila je ponosna

„Ona je tiha, sramežljiva, ne verbalizira svoje potrebe, eventualno kratko odgovara kimanjem i spuštene glave. Ako u vrtiću nema dječaka za kojeg se vezala tada sjedi cijeli dan za stolom. Na dvorištu se nekoliko puta

pokušava uključiti u igru, ali ne uspijeva. Povuč se pa plače. Čak se ne obraća odgojitelju nego druga djeca ukažu na problem. Na radionicama u početku samo sjedi i zamišljena je. Nakon jedne moje spontane pohvale, nasmijala se i zagrlila me. To sam iskoristila pa sam ju pohvalom „mamila van“. To ju je veselilo pa se malo po malo sve više uključivala i otvarala. Pokazivala je svoje crteže drugoj djeci što je bio novi moment. Također, sigurnija je bila uz djecu s radionica pa se počela igrati i s njima neovisno je li onaj dječak u vrtiću. Apsolutno pozitivan učinak radionica na nju.“

Dijete 12

Ne verbalizira zahtjeve, bježi pod stol, ispušta neobične zvukove, agresivni istupi, nisko samopouzdanje, tiho šapuće, ne inicira igru.

Promatra aktivnosti, ne govori, ali djeluje zainteresirano. Kasnije se uključuje aktivnije, nakon nekoliko radionica. Više i češće se uključuje iako i dalje vrlo tiha i samozatajna, treba ju poticati jer na svaki poticaj reagira.

„Na ulasku u sobu nema pozdrava, spuštena glava, pogled povremeno. Ne uključuje se u igru, odgovara kratko, ništa ne traži za sebe, kad joj se netko približi, ona se odmakne. Na radionicama uglavnom promatra, ali opuštena je, odgovara joj mirnije okruženje s malo djece. Pred kraj školske godine se malo opušta, rado prati aktivnosti, vrlo malo ili ne priča, ali voli biti u društvu djevojčica sa radionice.“

Sažetak prikazanih učinaka na djecu može se pogledati i ovako:

Tablica 9. Pregled učinka djelovanja radionica na djecu te usmjereni postupci odgojitelja

	Učinak	Postupci odgojitelja
Dijete 1	Pozitivan učinak radionica	Naglašava svoju prisutnost, prilagođava aktivnosti interesu, potiče ju u uspješnim aktivnostima
Dijete 2	Neznatan učinak radionica	Dijete ne napušta radionice unatoč slabom napretku, povezuje ga uz dijete iz grupe, traži aktivnosti koji će mu pobuditi interes
Dijete 3	Djelomično pozitivan učinak radionica	Treba više vremena za otvaranje, prilagođavanje aktivnosti interesima, osjeća sigurnost na radionicama gdje ulazi u interakciju, podržavati interakciju, aktivnosti za pojačavanje grupne kohezije

Dijete 4	Pozitivan učinak radionica	Naglašava svoju prisutnost, prilagodba aktivnosti, izaziva interakciju i suradnju s drugom djecom, aktivnosti za jačanje pouzdanja i pozitivne slike o sebi
Dijete 5	Pozitivan učinak radionica	Postupci usmjereni jačanju slike o sebi, izazivanje interakcije s djevojčicom sličnih interesa, poticaj na izlaganje i u grupi, isticanje vrlina
Dijete 6	Pozitivan učinak radionica	Poticanje igre s djecom s radionice i u grupi, izazivanje interakcije, jačanje samopouzdanja
Dijete 7	Pozitivan učinak radionica	Stavljanje djeteta u uloge vođe, jačanje samopouzdanja, poticanje verbalnog izražavanja želja ili potreba
Dijete 8	Pozitivan učinak radionica	Postupci usmjereni jačanju slike o sebi, izbjegavati situacije uspoređivanja s uspješnosti druge djece
Dijete 9	Djelomično pozitivan učinak	Poštivanje navika, ponuda alternative u izražavanju emocija ili potreba, razvijati osjećaj sigurnosti
Dijete 10	Djelomično pozitivan učinak	Aktivnosti za jačanje samopouzdanja, omogućiti aktivnosti u kojima se osjeća uspješno
Dijete 11	Pozitivan učinak radionica	Aktivnosti za jačanje samopouzdanje, osigurati aktivnosti u kojima može pokazati inicijativu i uspješnost upućivanje pohvala
Dijete 12	Djelomično pozitivan učinak	Potrebno više vremena, prilagođavanje aktivnosti interesima, uključivanje u igru, razvijati osjećaj sigurnosti, omogućiti alternativna rješenja za izražavanje emocija

2.7. Ishodi istraživanja

Proučavanjem učinaka poduzetih akcija pokušalo se odgovoriti na redefinirana pitanja istraživanja. Naime, ako se pogledaju ukupni učinci radionica može se zaključiti da su bile više nego uspješne. Kod djece su se potaknula ponašanja koja im olakšavaju boravak u velikoj grupi, a i osjetili su da su jednako bitni te da njihovi postupci također mogu činiti promjenu bez ugrožavanja vlastite sigurnosti. Kroz radionice s djecom pokušale su se razviti određene socijalne vještine ili osvijestiti način interakcije s drugima. Kroz zapažanja i valorizacije radionica uvidjelo se da se djeci zaista pomoglo. Izražavanje osjećaja, radovanje radionicama, sve živahniji razgovor, slobodnije traženje pomoći, iskazivanje ponosa, suočavanje s nevoljkim aktivnostima uz podršku odgojitelja i prijatelja, dogovaranje, suradnja, pomaganje, stjecanje novih prijatelja, „sigurno utočište“ uz

prijatelje s radionice, iskazivanje želja, zahtjeva i potreba pokazuje da se zaista djeci pomoglo odnosno da su se stvorili uvjeti u kojima se ta djeca osjećaju jako, slobodno i sigurno. Stoga, može se zaključiti da se odvajanjem dodatnog vremena i usmjerenim djelovanjem može pružiti kvalitetnija podrška.

Organiziranje vremena koje odgojitelj posvećuje ovoj djeci je presudno. Činjenica je da su radionice i vremenski i materijalno, ali i emocionalno zahtjevne za odgojitelja, ali rješenje se nazire u preraspodjeli satnice rada odgojitelja koju će formirati ravnatelj vrtića. Dakle, vrijeme koje odgojitelj ima na raspolaganju će podići kvalitetu podrške djeci, neovisno hoće li se ta podrška organizirati na način ovakvih radionica ili na nekom drugačijem sustavu podrške. U redovnoj grupi i u redovnom radnom vremenu je vrlo teško odvajanje ovolikog vremena na jednu skupinu djece ili ponegdje za jedno dijete (ovisno o učestalosti ponašanja u određenoj skupini). Osim vremena koje je potrebno kako bi se djeci pružila podrška, potrebno je i dubinsko promatranje i praćenje djetetovog ponašanja. Odgojitelji, sudionici istraživanja imali su na umu djetetov temperament i djetetovu prirodnu potrebu za eventualnim osamljivanjem ili povučenim ponašanjem, no, identificirana djeca pokazivala su razinu ponašanja u kojima su vidljivo trebala pomoć. Postoji svijest da djeci treba stvoriti priliku za socijalna učenja potrebna kasnije u životu ako to ne mogu stvoriti sama. I zaista, odgojitelji i suradnici trebali bi stvarati te uvjete. Ovdje se djeci se ne oduzima pravo da budu ono što jesu, nego im se stvaraju situacije da pokažu to što jesu. Ne oduzima im se pravo da budu sami i utonu u aktivnost u samoći, nego im se pomaže da ne budu usamljeni. Pomaže im se razviti znanja i vještine koje mogu koristiti sukladno svojoj prirodnoj povučenosti ili sramežljivosti. Sukladno navedenom, djetetu se pruža odgovarajuća podrška koja je proizašla iz temeljitog praćenja njegova ponašanja. Prilagođavaju mu se aktivnosti koje ono može „podnijeti“ i koje će u skladu s njegovim temperamentom razviti ciljanje vještine.

Praćenjem ponašanja djece utvrđeno je kako im odgovara rad u maloj grupi. To je također jedna ključna stvar jer su se tek u maloj grupi djeca počela otvarati prema drugima i surađivati. Odgovara im mirna atmosfera koja odiše sigurnošću, poznatim odgojiteljima i djecom te poznatim prostorom. Atmosfera u kojoj će na nenametljiv način moći pokazati što mogu i znaju bez požurivanja. Atmosfera u kojoj se može pratiti tempo svakog djeteta. Rad u redovnoj, velikoj skupini je često prebrz i određen vremenom (grupni izlazak na dvorište, grupno pospremanje sobe, prekid

aktivnosti u određenom vremenu) te glasan i ometan okolnim faktorima što se pokazalo da ovoj djeci smeta (prekidanje aktivnosti ulaskom drugog osoblja i sl.).

Dakle, na kvalitetu podrške utjecat će drugačija organizacija vremena odgojitelja u kojemu će se moći posvetiti djeci koja to trebaju. Odgojitelj se pokazao kao nezamjenjiv oslonac sigurnosti stoga je važno da je dostupan djeci čak i izvan strukturiranog radnog vremena (preraspodjela satnice). Osim vremena poželjno je osigurati prostor u kojem se djeca mogu povući kako bi zadovoljila svoje potrebe, a istovremeno učila u mirnom okruženju. Na kvalitetu podrške utjecat će i redovne refleksije odgojitelja kako bi se ustanovio napredak ili potreba za određenom promjenom. Nadalje, svaka promjena ili napredak kod djece bit će smjernica odgojiteljima kako organizirati i planirati rad u grupi, a koji će sadržavati i aktivnosti usmjerene prema ovoj djeci.

Promjene koje su unesene kroz akcijsko istraživanje odnose se na način rada s djecom koji im je dao mogućnost razvoja na drugačiji način, a koji je prilagođen njihovim potrebama.

Doprinos ovog akcijskog istraživanja može se očitovati i kroz veću osviještenost odgojitelja za potrebe djece s internaliziranim ponašanjima, što je bio i jedan od zadataka istraživanja. Sama osviještenost naravno nije dovoljna, no, početak je drugačijem promišljanju i planiranju aktivnosti kao i promišljanju o njihovim drugačijim potrebama.

Također, kao jedan doprinos istraživanja bilo je i osvještavanje ravnateljice i stručnog tima vrtića. Ravnateljica predlaže preraspodjelu satnice odgojitelja koji provode radionice te potiče njihov nastavak, potaknuta rezultatima i podrškom roditelja. Također, predlaže i ovo područje djelovanja kao ciljano stručno usavršavanje odgojitelja kroz pedagošku godinu. Time bi se odgojitelj rasteretio i stvorilo bi mu se dodatno vrijeme za djelovanje. Isto tako, veliki je napredak što su se internalizirana ponašanja dovoljno osvijestila te se u narednog pedagoškoj godini u Godišnji plan i program stavljaju u bitne zadatke kao „razvijanje programa podrške“. Time se doprinijelo i edukaciji djelatnika koja je još nedovoljna, ali početna točka je postavljena u samom osvještavanju potrebe za njom.

Srž akcijskog istraživanja nije nešto završiti i ostaviti, nego propitivati daljnje akcije. Tako i ovdje postoji ideja o daljnjem praćenju i pružanju podrške djeci koja su otišla u školu. To bi se ostvarilo suradnjom s učiteljicama djece. Isto tako, neka djeca se sele u druge skupine ili druge objekte pa se razvija plan nastavka ovakvog istraživanja, a koji bi uključivao *nove* odgojitelje i njihove

pristupe ovoj tematici. Također, edukacija odgojno obrazovnih djelatnika pridonijela bi razumijevanju temperamenta i ličnosti pojedinog djeteta, kao i njegovih potreba pa bi se dalje tražio odgovor „treba li i kako intervenirati“ i „u kojoj mjeri“.

Kao i svako istraživanje, tako i ovo, nailazilo je na određene probleme i poteškoće. Odgojitelji koji su provodili istraživanje, kao najveći problem vide početni izostanak podrške stručnog tima vrtića. U samom početku je odgojiteljima bila najpotrebnija njihova podrška, kako u stručnom tako i u organizacijskom dijelu. Naime, članovi stručnog tima nisu smatrali potrebnim razvijati ovakvu vrstu podrške, što se odrazilo i na neke, u početku, zainteresirane odgojitelje. To je naišlo na dvojbu odgojitelja koji su smatrali ovaj problem važnim. Naime, pristupiti istraživanju koje je suprotno mišljenju hijerarhijski višeg stručnog tima ili slijediti interes, intuiciju, potrebe djece, a i stručnu literaturu. S obzirom da se istraživanje nastavilo, istraživački tim je redovito izvještavao Odgojiteljsko vijeće o napretku pa se postepeno istopilo i početno protivljenje stručnog tima, uvidjevši rezultate i entuzijizam odgojitelja. Na posljetku, stručni tim uviđa problematiku te program podrške uvrštava u bitne zadatke za sljedeću godinu. Ostali problemi koje navode odgojitelji su uglavnom organizacijske prirode u vidu prostora, materijala i vremena. Većina tih problema riješena je fleksibilnošću odgojitelja i ravnatelja koji su oformili prostor, osigurali materijal te prilagodili radno vrijeme odgojitelja.

ZAKLJUČAK

Kemmis (2009) navodi kako je cilj akcijskog istraživanja mijenjanje prakse praktičara, mijenjanje njihovog razumijevanja prakse te mijenjanje uvjeta u kojima djeluju. Te tri stvari su u stalnoj vezi, a ta veza može biti stabilna ili slaba pa je poanta akcijskih istraživanja, kroz određenu metodologiju upravo povezati te tri stvari – praksu, razumijevanje prakse i uvjete u kojima određena praksa nastaje. Kemmis, McTaggart i Nixon (2014) navode kako je cilj akcijskih istraživanja pomoći sudionicima da rade zajedno u smjeru ostvarivanja individualnog i kolektivnog napretka te razvijanju vlastite prakse. Po načelima koje ovi autori navode, prikazano akcijsko istraživanje imalo je svrhu djelovati odgovorno, razumljivo, dosljedno, prilagođeno i usmjereno. Tako su i

rezultati produktivni i primjenjivi u daljnjem istraživanju koje neće prouzročiti ni štetu ni patnju sudionika nego će biti usmjereni održivosti za daljnje djelovanje i druge istraživače.

Za istraživanje internaliziranih ponašanja akcijsko istraživanje se zbog svojih zakonitosti nametnulo kao moguće rješenje. Autori Maglica i Jerković (2014) navode kako podataka o poremećajima djece i mladih osobito u dijelu internaliziranih ponašanja ima vrlo malo pa postoje potrebe za istraživanjem i daljnjim studijama. Samim time nema dovoljno informacija ni o samom problemu ili uzroku problema pa je teško donositi zaključak koji je apsolutno jedinstven. No, ovaj rad je ponuda jedne drugačije perspektive. Kollar-Trbović i Žižak (2012) tumače probleme u ponašanju kroz višestruke perspektive te navode da osim teorijskih ima nedovoljno drugih perspektiva, osobito onih u kojima se neka pojava istražuje i opisuje kroz više različitih perspektiva. Višestruke perspektive dat će i bolja tumačenja neke pojave. Što je više sudionika uključeno u proces identifikacije i procjene problema u ponašanju, a potom i u davanje odgovora na te probleme, potencijalno različitih, više razumijevanja tog problema postoji (Kollar-Trbović i Žižak, 2012). Ovaj rad nudi jedno gledište na problem internaliziranih ponašanja kroz provedeno akcijsko istraživanje. Pokušalo se djelovanjem i istraživanjem tog djelovanja uvidjeti kolika se podrška daje djeci s ovakvim ponašanjima i na koji način te je li to dovoljno. Ustanovilo se da bi podrška trebala biti bolja, odnosno usmjerenija. Podrška ne bi smjela izostati jer znamo da ako se ponašanja ne identificiraju i ne tretiraju imaju trend razvoja u neke druge poteškoće (Maglica i Jerković, 2014). Ova je ponašanja teže uočiti i često ih se zanemaruje pa je važno rano djelovati kako ponašanja ne bi otišla dublje i u posve neželjenom, a ponekad i opasnom smjeru, kako za pojedinca, tako i za okolinu. Kako navode Maglica i Jerković (2014) postoje neki kvalitetni primjeri preventivnih programa u školskom okruženju koji uključuju socijalno i emocionalno učenje u malim grupama. Upravo je ovo usmjereno djelovanje, kroz akcijsko istraživanje, pokušaj učenja novih socijalnih vještina u manjim grupama kako bi se rano otkrile i prevenirale teškoće koje bi djeca eventualno kasnije razvijala, osobito u kasnijem školskom okruženju. Kroz promišljanje vlastite prakse, promišljanje usmjerenog djelovanja i stvaranja uvjeta za djelovanje pristupilo se istraživanju.

Nakon početnog osvještavanja da ovi problemi i ponašanja postoje te da im se vrlo malo posvećuje pažnje, postavila su se pitanja koja odgovaraju zašto je tome tako i što napraviti.

Kako odgovoriti na nečujne potrebe i zahtjeve djece s internaliziranim ponašanjima?

Kako djetetu pružiti podršku, a pritom ga ne mijenjati i ne ulaziti u njegov temperament?

Na koji način podići kvalitetu podrške?

Kako prenijeti u grupu ponašanja djece koja su razvila na radionicama?

Naime, analizom ankete provedene među odgojiteljima, raspravama na fokus grupama i promatrajući dječja ponašanja lako se zaključuje da se malo posvećuje ovoj tematici zbog vrlo blage simptomatologije problema. Ta djeca su nečujna, tiha, mirna, malih zahtjeva. U velikim vrtićkim skupinama ponekad se takva djeca čine kao idealna jer ne zahtijevaju mnogo odgojiteljeve pažnje pa se odgojitelj može posvetiti zahtjevnijim situacijama i izazovima, koje ova djeca izbjegavaju. Ako se izbjegavanje različitih socijalnih situacija nastavi, dolazi do jače usamljenosti i socijalne izoliranosti (Zarevski i Mamula, 1998). To je ono što nije poželjno. Ova djeca trebaju pažnju, vrijeme i podršku odgojitelja kao i sva druga. Na primjeru djeteta opisanog pod brojem 8 vidi se da se intervencijom koja je bila učinkovita i primjerena, a proizašla iz ciljanog praćenja, postiglo to da je dijete progovorilo, prvo u maloj skupini, a zatim i u grupi. Čak ni matični odgojitelji djeteta nisu znali kakvu ima boju glasa ni koliki potencijal zadrži u sebi. To naravno ne znači da će svaka intervencija imati jednak učinak na sve, ali istraživanjem i propitivanjem će se pronaći intervencija primjenjiva za više djece, kao što je vidljivo iz opisa ponašanja djece prije i nakon radionica tj. intervencije odnosno usmjerene akcije. Na prvo istraživačko pitanje bi se moglo jednostavno odgovoriti „promatrajte ih, oni će vam sami dati odgovor“. Upravo to promatranje djece i uočavanje njihovih potreba koje najčešće ne mogu ispuniti pokrenule su se radionice u kojima će se na planski osmišljen način pristupiti djeci i primjerenim aktivnostima pokušati potaknuti i razviti one vještine, znanja i sposobnosti koje će im biti put k rješavanju njihovih skrivenih potreba. Ako se analiziraju i pomno pročitaju opisi djece, može se vidjeti da im je to bilo potrebno te da su reagirali na pozitivan način. Drugim riječima, bili su prijemljivi za poticaje. Na krilima njihove prijemljivosti, mijenjala se i praksa i pristup odgojitelja. Više su se nastojala osvijestiti njihova ponašanja i potrebe, a kvalitetnom raspravom i refleksijom osmišljavali su se daljnji koraci i pristupi. Znakovitu ulogu u ovakvoj praksi imala su temeljita zapažanja matičnih odgojitelja djece koji su mogli uputiti na individualnost svakog djeteta. Odgojitelj koji poznaje dijete moći će procijeniti je li neko dijete u svojoj prirodi mirnije, pasivnije ili uživa u samoći baveći se aktivnostima samo na njemu poznat način, na što navodi i Lebedina Manzoni (2007), kada kaže da je važno poznavati dijete i njegove psihofizičke karakteristike. Nikako cilj djelovanja

nije povlačiti takvo dijete iz zone njegovog komfora. Cilj je bio osmisliti djelovanje za djecu koji žude za pomoći, a ne projiciraju to na nametljiv način. Radionicama se nastojala pružiti podrška djeci. Zarevski i Mamula (1998) kažu kako sramežljive osobe loše prolaze u nestrukturiranim situacijama stoga je važno poučiti ih kako unaprijed strukturirati situaciju. U ovom slučaju to znači da se djeci predstavio strukturirani model u kojemu će znati što ih čeka i kako će se osjećati. Povećavanjem izazova, ali u strukturiranom okruženju, veća je vjerojatnost pozitivne reakcije, a time i razvoj novih vještina. Isti autori navode da svi možemo naučiti izražavati misli, potrebe i zahtjeve. Za to trebamo osvijestiti svoju važnost, vrijednost i specifične sposobnosti. Upravo su kroz radionice djeca to i osvještavala, svatko svojim tempom. Autorica Čturić (1995) smatra da je povučeno ponašanje obrana od neugode koja dolazi od okoline. Takvoj djeci treba ohrabrenje, pronaći im djelatnosti koje vole, u kojima će steći vjeru u svoje sposobnosti te tako brzo polučiti uspjeh.

Riječ radionica nije planski smišljena, nego je usputno našla svoje mjesto u ovom kontekstu jer je jedna djevojčica prepričavajući događaje upotrijebila riječ radionica. Ta riječ je ostala jer je djeci poznata i aludira na nešto pozitivno, kreativno i zanimljivo. U toku pedagoške godine, odnosno od početka akcijskog istraživanja održano je devetnaest radionica za uključenih dvanaest djece, na dvije lokacije. Na radionicama ili na zajedničkim susretima aktivnosti su planski i metodički osmišljavane. Svaka aktivnost je procijenjena i na nju se vezala sljedeća aktivnost koja je zahtjevnija i koja traži novu vještinu. Primjerice, na prvoj radionici su djeca mogla izrađivati patuljke, svatko svog. Nije bila nužna suradnja, osim minimalne oko posuđivanja namjerno malog broja ljepila. U sljedećoj radionici radila se kućica vještice iz priče Ivica i Marica. Pošto se izrađivala samo jedna kućica, bila je potrebna suradnja i komunikacija djece. Motivaciju je izazvao atraktivni ponuđeni materijal, a upravo je ona bila povod suradnji. Komunikacija nije bila bogata, ali se pojavila uz poticaj odgojitelja i djecu je činila sretnom. Nakon toga, na jednom sljedećem susretu, zadatak se otežavao i zahtijevao suradnju i dogovor te izražavanje mišljenja oko izrade igre s pravilima za grupu. Na taj način su se valorizirale sve radionice i osmišljavale sljedeće. Na svakoj se planirao poticaj i razvoj određene socijalne vještine. Kod neke djece je primijećeno da su na radionicama opušteni, razgovaraju, dogovaraju se, nije im problem izreći mišljenje, no, nakon povratka u grupu vratili bi svoja, prvobitna ponašanja. To je pokazalo da ovoj djeci zaista odgovara rad u maloj grupi i mirnoj atmosferi. Ali, velike grupe su neizbježne. Tome se nastojalo doskočiti otvorenosću radionica za svu djecu i prijenosom aktivnosti i izrađenih poticaja u grupu. To znači

da su se radionice održavale na mjestu kraj kojeg prolaze sva djeca (dio hodnika, otvorena vrata zbornice) i mogu se uključiti poštivajući pravila o mirnoj atmosferi. Drugi način bio je prijenos aktivnosti u grupu. Primjerice, izrađena društvena igra „Tko će prije do bakine kuće“ bila je ponuđena svima, ali pravila su znala samo djeca sudionici radionice. Ponos zbog lijepe i atraktivne igre koju samo oni znaju ponukao je djecu na interakciju s drugima. Rezultat je bio da su im djeca prilazila, htjela se igrati s njima ostvarujući komunikaciju. Cijelo vrijeme imali su maksimalnu ne nametljivu podršku odgojitelja koji je mogao procijeniti koliko takva pažnja izaziva radosti, ponosa ili pak straha i povlačenja. Svaka radionica je imala svoj produkt koji je izložen na hodniku ili u sobi i koji je „provocirao“ interes djece (kućica od slatkiša, trolovi, patuljci, Grubzonova šuma i sl.). Neka djeca na pažnju reagiraju ponosom i sramežljivo odgovaraju djeci, svaki put sve više, nekima je bila potrebna pomoć odgojitelja, a neki su konstantno tražili odgojitelje da borave u prostoru za radionice, ali ne protiveći se više na prisutnost druge djece, niti jedno ponašanje nije došlo odmah, ali su pomaci bili vidljivi i odgojiteljima su bili znak za nastavak. Dakle, pomakom u pristupu, organizacijom vremena i usmjerenim aktivnostima napravio se pomak. Pomak je vidljiv i roditeljima koji su podržavali svaku radionicu. Dobivali su povratnu informaciju od svakog susreta kako bi i kod kuće mogli razgovarati s djecom.

Najveći doprinos, ranije spomenut, je osvještavanje odgojitelja i sustručnjaka o važnosti bavljenja ovom tematikom. S obzirom da je jasno dokazano kako ovakav program podrške djeci odgovara i ima učinka, ravnateljica se prilagodila i reagirala na njihove potrebe. To znači da je fleksibilno pristupila organizaciji radnog vremena odgojitelja kako bi mogli nastaviti s programom podrške. Dakle, vrijeme je prilagodila djeci i klasično formiranu satnicu odgojitelja je stavila u interes djece. Također, omogućilo se interesno, a ne linearno stručno usavršavanje. Tako se odgojiteljima koji razvijaju podršku djeci s internaliziranim ponašanjima ili darovitoj djeci ili djeci s teškoćama u razvoju pružila mogućnost da usmjere svoju edukaciju točno tamo gdje je potrebna uz fleksibilnu organizaciju radnog vremena. Nedvojbeno je da odgojitelj i dalje treba podršku, manje grupe, dodatnog odgojitelja u grupi, adekvatan prostor, ali i mali koraci čine razliku i veliku promjenu.

LITERATURA

- Adelman, C. (1993). Kurt Lewin and the Origins of Action Research. *Educational Action Research*. 1 (1). 7-24. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0965079930010102>
- Bognar, B. (2001). Kritičko-emancipacijski pristup akcijskim istraživanjima. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 47 (2001), 6. 45-60. <https://www.bib.irb.hr/679320>
- Bognar, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*. 145 (2004), 3, 269-283. https://bib.irb.hr/datoteka/665999.Bognar_2004_Poticanje_kreativnosti.pdf
- Bognar, B. (2006a). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*, 8 (1(11)), 209-228. Preuzeto 16.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/26189>
- Bognar, B. (2006b). Kako procijeniti kvalitetu akcijskog istraživanja. *Metodički ogledi*, 13 (1), 49-68. Preuzeto 17.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/4364>
- Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*. 2 (2000), 1(2). 45-54. https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Istra%C5%BEivanje%20odg-obr_procesa.pdf
- Bouillet, D. (2016). *Uvažavanje različitosti i izgradnja mira - priručnik za akcijska istraživanja*. Zagreb: Centar za civilne inicijative.
- Bouillet, D., Uzelac S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Cain, T. (2011). Pregled ciklusa akcijskog istraživanja. U D. Kovačević, R. Ozorlić-Dominić (Ur.) *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika-priručnik*. (str. 27-34). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Čuturić, N. (1995). *Zabrinjava me moje dijete*. Zagreb: Školska knjiga.
- Đuranović, M., Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 8. (1.), 101-111. Preuzeto 9.6.2020.: <https://hrcak.srce.hr/122644>
- Katz, L. G., McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
- Kemmis, S. (2009). Action research as a practice-based practice, *Educational Action Research*, 17:3, 463-474. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09650790903093284>
- Kemmis, S., McTaggart, R. i Nixon, R. (2014). *The Action Research Planner Doing Critical Participatory Action Research*. eBook. Singapore: Springer Science+Business Media.

- Klarin, M. (2002). Osjećaj usamljenosti i socijalno ponašanje djece školske dobi u kontekstu socijalne interakcije. *Ljetopis socijalnog rada*, 9 (2), 249-258. Preuzeto 20.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/3523>
- Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive. *Kriminologija & socijalna integracija*, 20 (1), 49-62. Preuzeto 9.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/85002>
- Lebedina-Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Maglica, T. i Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik*, 63 (3), 413-431. Preuzeto 23.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/136090>
- Markowitz, A. (2011). Akcijska istraživanja učitelja u nastavi: drugačiji pogled. U D. Kovačević, R. Ozorlić-Dominić (Ur.) *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika-priručnik*. (str. 11-26). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Milanović, M., Gabelica-Šupljika, M. (1998). Povučenost. U M. Milanović (Ur.) *Pomozimo im rasti* (str. 2-8). Zagreb: Unicef: Ministarstvo prosvjete i športa RH.
- Miljak, A. (2015). *Razvojni kurikulum ranog odgoja*. Zagreb: Mali profesor.
- Miljević-Ridički, R. (2015). *Na valovima*. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
- Sekulić-Majurec, A. (2007). Kraj rata paradigmi pedagoških istraživanja. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2), 203-214. Preuzeto 17.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/118285>
- Sindik, J., Boban, M. (2016). *Miljokazi razvoja predškolske djece*. Zagreb: Institut za antropologiju.
- Slunjski, E. (2016). *Izvan okvira 2: Promjena*. Zagreb: Element.
- Slunjski, E. i Burić, H. (2014). Akcijsko istraživanje i razvoj nove kulture odnosa temeljene na autonomiji i emancipaciji učitelja. *Školski vjesnik*, 63 (1-2), 149-162. Preuzeto 16.7.2020.: <https://hrcak.srce.hr/124731>
- Vujičić, L. (2011). *Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove*. Zagreb: Mali profesor.
- Zarevski, P., Mamula, M. (1998). *Pobijedite sramežljivost, a djecu cijepite protiv nje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

3. PRILOZI

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Priča Ivica i Marica
UVOD: razgovor o strahovima, gdje osjećam strah?, kako ga mogu pobijediti?, tko mi može pomoći?, što me plaši? Zadaci: stvaranje ugodne i opuštene atmosfere, poticanje razgovora
GLAVNI DIO: izrada kućice, ukrašavanje kućice „slatkišima“, izrada likova iz priče Materijal: kartonska kutija, papiri u boji, trakice, flomasteri, šljokice, kuglice od filca i vate, ljepilo Zadaci: daljnje međusobno upoznavanje, traženje pomoći, poticanje suradnje, poticanje mašte i kreativnog mišljenja, poticanje komunikacije
ZAVRŠNI DIO: Pokretna igra „Lov na lavove“ Zadaci: pravilno izvođenje pokreta, razgovor o današnjoj radionici

VALORIZACIJA RADIONICE (Ivica i Marica)
<i>„Na radionici je sudjelovalo šestero djece, dva dječaka i četiri djevojčice. Na početku radionice pitala sam djecu boji li se netko mene. Svi su odgovorili, verbalno ili kimanjem glave da me se ne boje, to im je čak bilo smiješno, a meni je dalo do znanja da im je ugodno sa mnom i da se osjećaju sigurno. Pitala sam ih što bih trebala napraviti, a da me se boje. S obzirom da su bili dobro raspoloženi, opisivali su kako bih bila strašna da se obučem u vješticu ili da skočim iz mraka i sl. A se jedino nije uključila u razgovor. Pitala sam ih što ih plaši. Osim očekivanih odgovora „vještice“, „duhovi“, M je rekla da se boji mraka, a je tiho rekla da se boji kada netko lupa. Nakon toga sam im ispričala priču Ivica i Marica. Namjerno sam zastajkivala u pričanju kako bih potakla dječje uključivanje. M i P su zaključile da sam malo zaboravila pa su mi pomagale s pričom, uključio se i G. kada sam počela pjevati pjesmu iz priče „Ivica i Marica misle da sam bakica“ na moje oduševljenje se uključio L. Nastavila sam na taj način pričati, ne čitati, jer su djeca ovako angažiranija. Nakon priče krenuli smo ukrašavati kućicu izrađenim slatkišima. A se također uključila. Prilikom izrade kućice, djeca razgovaraju iako malo, ali sada već znaju da traže pomoć</i>

kada im nešto treba pa tako i pitaju: „Molim te ljepilo“, „Dodaš mi šljokice“ i sl. A šapće kada nešto treba, ali ipak kaže. Atmosferu podigne G kada potihom kaže P da bi mogli vješticu začarati i zatvoriti je u ljepilo. Tu su počeli s idejama kako bi pobijedili vješticu. Ja sam se povukla i ostavila ih u veselom razgovoru. Atmosfera je bila odlična, a djeca su blistala. Nisam sigurna da sam ijedno od njih takve vidjela do sad. Kada je kućica bila gotova, izložili smo je na hodnik, dodajemo im i likove. Kućica privlači drugu djecu koja se ovdje igraju i dolaze ju vidjeti. U gužvi koja je nastala djeca se povlače, ali ja ih motiviram da im odgovore na pitanja. M je tiho objasnila da je to kućica sa slatkišima iz Ivice i Marice. Kada su vidjeli oduševljenje druge djece, opustili su se i bili ponosni, smješkali su se i bez puno riječi pokazivali. Kada je gužva malo splasnula, s A i M su ostale dvije djevojčice iz grupe i pitale ih mogu li se s njima igrati. Kimnule su da može. G je kroz dan dolazio do kućice da vidi je li sve u redu, na hodniku me pitao „Kada opet imamo radionicu?“. Bila sam presretna. Na odlasku kuću, L i njegova mama su stali na vrata moje sobe dnevnog boravka, L je mami pokazao prstom mene i nešto joj šapnuo. Mama je rekla „Hvala vam“. Znala sam da sam uspjela i bila sam presretna. P se igrala s tatom i još jednim dječakom koji nije na radionicama još nakon mog odlaska. U sljedećoj radionici ću planirati više vremena jer djeci treba duže da se otvore, a kasnije ne bi išli.“

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Crvenkapica
UVOD: dijaloško pričanje priče, slušanje i pjevanje pjesme iz priče Zadatak: opuštanje, stvaranje ugodnog okruženja
GLAVNI DIO: izrada društvene igre Crvenkapica, crtanje dijelova priče, izrada figurica iz priče Materijal: hamer papir, papiri u boji, škariće, ljepila, bojice, štapići Zadatak: dogovaranje i pomaganje u kreiranju igre i osmišljavanju pravila igre
ZAVRŠNI DIO: društvena igra Crvenkapica

VALORIZACIJA RADIONICE (Crvenkapica)

„Djecu jako vesele priče čak i ako su im poznate. Nadovezujemo se pričom o tome tko im kod kuće čita i kako ih baka od milja zove. Neki odgovori su: Mišica, Ribica, Miška i sl. kod pričanja priče P se javlja da želi odgovarati kao vuk, zašto ima velika usta, oči. To je doprinijelo atmosferi. A i M ne pričaju puno, ali zaključujem da im je ugodno. Kada smo crtali dijelove priče koji će poslužiti za igru iznenadila sam se kada se L javio da će crtati vuka. Nikada u sobi ne želi ni crtati ni slikati. Mislim da on najviše napreduje na radionicama. U osmišljavanju pravila igre, najaktivnija je P i M. L i G se sa svima slože, a i M samo kimaju glavom, nasmiju se i slože. Igra je bila odlična. Atmosfera je privukla i drugu djecu iz grupe kojima su objašnjavali pravila. G i L se povlače u kutić i zajedno čitaju Crvenkavicu iz slikovnice, a M i P me nagovaraju da pokažem drugim odgojiteljima igru koju su izradili. Sretni su, radionice su odlične, toliko ih opuste da su u grupi sasvim drugačiji. Primijetila sam kasnije u grupi da je M došla kod L dok je bio sam, sjela pokraj njega i nešto su pričali. To je napredak jer oni se uglavnom igraju sami. Mislim da bi radionice trebalo održavati popodne, nakon ručka, kako bi se mogle po potrebi produžiti.“

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Grubzon
UVOD: na početku pitam djecu znaju li tko je Grubzon. Što misle kako izgleda? Djeluje li im strašno ili smiješno? Na što ih podsjeća to ime?
GLAVNI DIO: slikovnica Julije Donaldson: Grubzon Tijekom čitanja priče potičem uključivanje pitanjima: Postoji li Grubzon? Što mislite što se dogodilo?
ZAVRŠNI DIO: slikanje zajedničkog rada na velikom formatu temperama i spužvicama Zadatak: dogovaranje oko slikanja dijelova priče

VALORIZACIJA RADIONICE (Grubzon)
<i>„Prisutno je šestero djece. Sam naziv Grubzon djeci djeluje interesantno, ne znaju ovu priču, ali zaključujem po neverbalnoj komunikaciji da ih zanima. M je bila toliko ushićena za vrijeme priče, to je novost, samo se smijala. A je samo kimala glavom, ali je imala osmijeh na licu. Kada ju nešto pitam, odgovara sa spuštenom glavom, ali odgovori. Ono</i>

što je također na ovoj radionici bilo drugačije da su djeca počela izricati želje za nastavak radionice. Naime, Grubzon im se toliko svidio da su htjeli nekoliko puta čitati, htjeli su izrađivati lutku Grubzona. G je rekao da se on ničega ne boji da misli da bi mu on mogao biti i prijatelj. Onda se dogodilo nešto neobično. L je počeo pričati i to u rečenicama. Obzirom da je to dijete od šest godina, nije ni čudo, ali za njega jest. Kada je počeo pričati svi su prestali i gledali ga. Mislim da ga nitko do sada nije ni čuo da priča, čak ni odgojitelji. Njegovo izlaganje je trajalo s prekidima oko pola sata. Bio je toliko ushićen, ostala djeca ga nisu prekidala, nego su nastavili slikati, a on je govorio sve glasnije i glasnije. U jednom trenutku je rekao da se umorio od priče, ali da ne želi prestati. Njegovo prepričavanje je snimljeno. Kasnije je pokazano i roditeljima koji su bili presretni. L, G i P nisu htjeli otići s radionice. Slikali su dugo. M i A su sjedili i slušali ih i sramežljivo dodavali detalje na sliku. M2 odlazi po odgojiteljicu koja također vodi radionice i pokazuje im rad. I njezino ponašanje je neobično jer u sobi se uglavnom igra sama u jednom kutiću i ne komunicira baš ni sa djecom, a pogotovo ne s odgojiteljima koji nisu njeni. Nakon izlaganja zajedničkog rada djeca ostaju zajedno na hodniku i međusobno pričaju, što je još jedan novi trenutak. Roditeljima su pokazivali rad. Jedan roditelj primjećuje ushićenje svog djeteta te predlaže da odu u knjižnicu po tu slikovnicu. Pridružuje im se još jedno dijete i roditelj te se nastavljaju družiti u knjižnici. Ova radionica je bila neizmjerljivo uspješna, a posebno me veseli da su se ta djeca povezala, a roditelji podržali te nastavili produbljivati prijateljski odnos. Mama od G je nazvala kasnije, nakon dolaska kući i pitala za slikovnicu jer ju on želi za doma i pritom je rekla da prvi puta G jedva čeka doći u vrtić jer mu je teta rekla da postoji nastavak slikovnice koji im želi pročitati te da je prepričavao razgovor s L koji mu je novi prijatelj (iako su zajedno pet godina u vrtiću). Silno sam ponosna i sretna jer je ovo veliki napredak.“

RADIONICA (objekt 2)

TEMA: Zimska odjeća

UVOD: pričanje priče „Izgubljena rukavica“

Razgovor nakon pročitane priče- pitanja: imaš li ti rukavice? Kako izgledaju? Tko ih je kupio? Jesi li ikad izgubio rukavicu? Što još oblačimo po zimi?

GLAVNI DIO: Slikanje zimske odjeće

Materijal: flomasteri, linije i ocrtavanje dlana

Zadatci: prisjećanje kako izgleda njihova zimska odjeća, suradnja prilikom izrade i dogovor, međusobno pomaganje, stvaranje ugodnog radnog okruženja

ZAVRŠNI DIO: Pjesma „Ljuti se vrapčić na zimu“

Zadatci: pravilno izvođenje pokreta i riječi pjesme, usmjeravanje pažnje i razgovor o emocijama na današnjoj radionici

VALORIZACIJA RADIONICE (Zimska odjeća)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, tri djevojčice i jedan dječak. Kada smo krenuli na radionicu svi su išli s osmijesima na licima u zbornicu, prostoru gdje se održava radionica. U uvodnom dijelu ispričala sam im priču „ Izgubljena rukavica “ ovo je bilo bolje s obzirom na prošlu radionicu kada sam čitala priču jer ovako se bolje ostvaruje kontakt s djecom. Priča je djeci bila jako zanimljiva, svi su ju pažljivo slušali, no kada sam im nakon pročitane priče postavljati pitanja nisu baš bili raspoloženi za odgovaranje. Većinu vremena su šutjeli, tako da sam ja postavljala pitanja i davala odgovore na njih, to je potrajalo u prosjeku pola sata, bilo je jako naporno i demotivirajuće za odgajatelja. Nakon nekog vremena, S je počela razgovarati dok su ostali šutjeli ili ako sam ih osobno nešto pitala onda su odgovarali riječima „Ne znam!“ S je ispričala da ona ima mačku koja se zove Lili i da je ona isto svoju mačku preko zime stavila u rukavicu da joj bude toplo, kasnije se sjetila da je izgubila jednu rukavicu kod kuće i da misli da joj je ostala u dvorištu kada se igrala sa sestrom. Ponudila sam im da na papir nacrtaju svoju zimsku odjeću, pitala sam ih kako bi nacrtali rukavice i S se odmah dosjetila da trebaju ocrtati ruku, uzela je flomaster i zamolila L da mu ocrta ruku, na što je on pristao, rekao je „Može!“ Za vrijeme glavnog dijela, odnosno likovne aktivnosti svi su počeli malo više razgovarati jer su morali zamoliti jedan drugoga da mu doda flomaster ili da ruku da ju ocrta, no i to je bilo dosta malo i samo kada je nužno bilo potrebno. I u ovom dijelu S je najviše razgovarala. Ovo stanje je izrazito demotivirajuće za odgajatelja i cijelo vrijeme sam se pitala što radim pogrešno i kako da ih navedem da išta progovore. T je ovaj put bila jako tiha, kada je trebala zamoliti za nešto jako dugo je čekala i onda je jako tiho

prošaptala. Završni dio radionice je bio potpuni pogodak, nakon ovakvog lošeg uvoda i glavnog dijela nisam očekivala da će uopće htjeti pjevati ali svi su pjevali i baš im se svidjelo, smijali su se i pokazivali rukama. Čak su se St i L odvažili pjevati sami to je za mene bilo veliko iznenađenje jer sam pretpostavila da će i pjesma loše proći. Za daljnje radionice mislim da bi bilo bolje možda u uvodni dio odmah staviti neku pjesmu, pa bi se možda onda lakše opustili i lakše bi se odvijala radionica jer ovako je iznimno naporno za odgajatelja i jako demotivirajuće. Mislim da bi bilo dobro da se na sljedećim radionicama ispriča priča, a ne pročita jer ovako pažljivije slušaju. Možda bi u završnom dijelu trebalo razgovarati. Na završetku radionice kada smo išli do soba djece posebno me iznenadila T koja je poprilično glasno pitala kada ćemo imati ponovno radionicu- taj dio me motivira za daljnje radionice.“

RADIONICA (objekt 2)
TEMA: Ideja
UVOD: Pričanje slikovnice “ Imam ideju – što sad s njom? Razgovor nakon pročitane slikovnice: Što je ideja? Što je dječak radio s idejom? Jesi li ti ikada imao/la ideju? Koja je to ideja bila? Je li se ta ideja ostvarila? Zašto da, zašto ne? Imaš li sada neku ideju? Kako izgleda tvoja ideja? Što želiš napraviti sa tom idejom?
GLAVNI DIO: crtanje ideje Materijali: pastele, papir, šljokice Zadaci: osmišljavanje svoje ideje i/ili zajedničke ideje, međusobno dogovaranje i pomaganje, stvaranje ugodnog i radnog okruženja, dogovor što će napraviti sa svojom i zajedničkom idejom i na koje posebno mjesto će staviti svoju i zajedničku ideju
ZAVRŠNI DIO: Pjesma “Kad se male ruke slože” Zadaci: Pravilno izgovaranje teksta, izvođenje pljeskanja u ritmu

VALORIZACIJA RADIONICE (Ideja)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, tri djevojčice i jedan dječak. U uvodnom djelu pitala sam djecu znaju li što je ideja, u početku sam pričala samo ja. Rekla sam da je ideja nešto što jako želimo napraviti te da ja želim osmisliti stroj za pravljenje sladoleda kod kuće. Vrlo je obeshrabrujuće za odgajatelja kada djeca šute i gledaju u pod. Nakon što sam pojasnila što je ideja, S se nadovezala kako je njena ideja da ju sestra uči tablicu množenja. T se nije uključivala u razgovor niti odgovarala na pitanja. P je rekla da je njena ideja da ide sa tatom na sladoled, a L je isprva šutio. Nakon nekog vremena L je pričao da kod kuće ima igrice i da želi pozvati prijatelje da se igraju.. Zaključili smo da svatko ima svoje ideje koje treba poštivati.

Razgovor je trajao dvadeset minuta, s tim da su ponekad odgovarale samo S i P.

Pročitali smo slikovnicu “Imam ideju – I što sad s njom?”

Pažljivo su slušali i promatrali ilustracije. Na moja pitanja o slikovnici uglavnom su odgovarale S i P, kratkim odgovorima, L je složno kimao glavom, a T je sjedila i nije se uključivala. U glavnom dijelu crtali su pastelama i šljokicama neku svoju ideju. S je odmah rekla da ima ideju da ona i mama idu na sladoled i da poslije toga se igraju kod kuće i da kod kuće mama napravi veliki sladoled za nju i sestru, bila je jako uzbuđena. P je odmah rekla da ima ideju da ona i tata idu na sladoled i da ga jako voli i to će mu reći. L je trebalo petnaest minuta, kao i T da krenu crtati ideju. Ohrabivala sam ih, rekla sam da je uredu ako se ne mogu sjetiti odmah neke ideje. L sam ispitivala što voli raditi kada dođe iz vrtića, rekao je da se voli igrati s autima i da ima omiljeni plavi auto. Rekao je da to želi nacrtati. Nacrtao je plavi auto, upitala sam ga želi li nešto dodati što njegov pravi auto nema, rekao je da, dodao je prikolicu, zavjese i dao mu je ime. To je napravio uz poticaj odgajatelja, odgajateljeva pitanja. Nakon toga je nacrtao jedan narančasti auto sa šljokicama, bio je jako sretan i zadovoljan, rekao je da je plavi auto isti kakav ima doma sam je još nešto dodao. P je nacrtala još puno svojih ideja. Opisala mi je drugi crtež: “moja ideja je zamišljena kuća, to je moja kuća, ali kako bi ja htjela da izgleda, i kakvu ću si napraviti kada budem velika!” P je nacrtala pet crteža, cijelo vrijeme je uz crtanje pričala, pričala je meni i prijateljima, smijala se, kao i S. T nije pričala, nakon nekog vremena samo je počela crtati, na neko moje pitanje je šutjela ili je rekla da ne zna. Pohvaljivala sam ju i ohrabivala u kreiranju njene ideje, samo je šutila. Nacrtao je kuću, sladoled i sebe. Činila se vrlo nezainteresirano za radionicu iako je crtala i stavljala puno

šljokica, nije znala što je nacrtala, barem mi je tako rekla. Odgajatelj se osjeća jako loše kada gleda dijete sa tužnim i nezainteresiranim izrazom lica, osjećala sam se kao da nešto krivo radim, nikako nisam uspjela doprijeti bar malo do T, jedina komunikacija je bila odgovor na neko moje pitanje sa “ne znam” i kada nije mogla istisnuti šljokice pa sam ju pitala da joj pomognem i odgovorila je tiho “da”. L i P su željeli i pisati, P treća ideja je da sa bratom uči slova kod kuće, a L je napisao ime autića. S je nacrtala i svoju drugu ideju a to je da se na proljeće igra sa sestrom. Na stolu je bilo puno crteža što je toliko razveselilo P da je viknula “Ajme koliko ideja da ne mogu prestat!”, smijala se i L i S skupa s njom. Leon se kroz cijelu radionicu voli pomalo otvarati, ispričati neki kratki svoj događaj ili doživljaj iz života. Pitala sam ih da li žele negdje staviti svoje crteže, svi su viknuli “Pano!”, tada se prvi put veselo uključila T. Otpjevali su Ljuti se vrapčić (rekli su da su to već pjevali na prošloj, pa možemo i na ovoj) i pjesmu Kad se male ruke slože. Kad pjevaju sretni su, svi su veselo pjevali (i T), pokazuju dijelove tijela, žele otpjevati nekoliko puta.

Djeca su otrčala do panoa kako bi ponosno stavili crteže. S i P su rekle da će to svima pokazati, mami, tati i prijateljima. Stajali su nekoliko minuta ispred radova, jako ponosno. S me pitala možemo li opet natrag na radionicu i P me pitala kad ćemo opet ići na radionicu. Bili su jako sretni. Zbog toga se želim nastaviti truditi i to me motivira. P i S su na samom početku odgovarale kratkim odgovorima ali nakon toga su zaista lijepo komunicirale, pričale, samoinicijativno. L je jako teško bilo nešto osmisliti samostalno, odgajatelj ga mora verbalno poticati jako često, pred sam kraj je samoinicijativno krenuo crtati svoj auto. Imam osjećaj da se L stvarno trudi što više uključiti u komunikaciju, kao da želi, ali mu nešto ne da pa se izbori da kaže jednu dvije rečenice i zbog toga ga želim i dalje poticati na govor, jer vidim da je sretan i uzbuđen kada nešto kaže a ja ga podržim i potaknem.“

RADIONICA (objekt 2)
TEMA: Snjegović
UVOD: Igra “Pokvareni telefon”

Igrači se poredaju u red, jedan do drugoga. "Telefonist" ili osoba na kraju reda, igraču do sebe šapne riječ ili rečenicu (ovisno o dogovoru). Svaki sljedeći igrač je treba što tiše, u uho, ponoviti onome do sebe i tako se šapće do kraja reda. Posljednji u redu tu riječ ili rečenicu treba glasno izgovoriti!

“Skriveni predmet”

Dijete koje će tražiti skriveni predmet nalazi se izvan sobe. Odgojitelj u sobi skriva predmet. Dijete ulazi u sobu i traži predmet, a ostala djeca ga navode govoreći riječ toplo kad je blizu predmeta, a riječ hladno kad je daleko od predmeta.

GLAVNI DIO: priča Snjegović

Razgovor: S kim snjegović razgovara? Jesu li se igrali na snijegu? Jesu li gradili snjegovića? Kako snjegović izgleda? Zašto se snjegović otopi?

ZAVRŠNI DIO: Napravi svog snjegovića

Materijali: vata, kolaž papir, škare, mekane kuglice, ljepilo, kora drveta, drveni štapići

Zadaci: osmišljavanje svog snjegovića, međusobno dogovaranje i pomaganje, stvaranje ugodnog i radnog okruženja

VALORIZACIJA RADIONICE (Snjegović)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, dvije djevojčice i dva dječaka. U uvodnom dijelu ponudila sam im dvije igre, bili su jako sretni i odgovorili su da se žele igrati. Prva igra je bila pokvareni telefon, L se nije mogao sjetiti odmah neke riječi ili rečenice kako bi započeo igru, nakon par minuta smislio je, svi su aktivno sudjelovali i onaj koji je bio zadnji morao je viknuti koja je riječ bila. Svi su to napravili, viknuli, osim L, on je rekao normalnom intonacijom. Nakon svakog završetka da li su si rukama “5”. Sljedeća igra bila je toplo-hladno, svi su željeli sudjelovati, ili sakriti predmet ili ga tražiti. Bila sam sretna jer su jako bili zainteresirani i uzbuđeni. Kroz igru su si zaista pomagali, komunicirali, smijali su se. P je jako željna pažnje i razgovora, nekada priča samo da bi nešto rekla. Pokušavam joj pružiti pažnju a da to ne utječe na druge, odnosno da se ne osjećaju zapostavljenima. Nakon igre (željeli su da se “ne prestanemo igrati” pa sam im obećala da ćemo na kraju ponovno igrati), čitali smo priču Snjegović, P i S su bile komunikativne i vodile glavnu riječ, M je također razgovarao, često je znao reći “Ja znam zašto se

snjegović otopi”, “Ja znam šta ima snjegović na glavi” i slično. L jako teško odgovarati na pitanja ili reći što on misli, stalno ga se treba poticati ili nešto sugerirati. U izradi svog Snjegovića primijetila sam da je P vrlo brzopleta, želi sve, odmah, gleda kako drugi rade pa napravi isto. U jednom trenutku pohvalila sam S kada je potrgala štapić na dva dijela (ruke snjegovića) kako joj ruke ne bi bile predugačke i P je pogledala svoj rad (već je zalijepila dva štapića jer je tako M napravio) i spustila je glavu, kao da je “pogriješila”, na što sam reagirala i pohvalila njen rad te rekla kako ruke mogu biti i kratke i dugačke i da su oboje odlična ideja i da lijepo izgleda, malo se nasmiješila ali i dalje sam vidjela manjak samopouzdanja. P, S i M uz izrađivanje često su nešto pričali vezano za temu, dok L nije. On nije znao kako bi napravio svog snjegovića nego ga je radio po drugima, nema svoje ideje, kada je trebao sakriti predmet sakrio ga je kako su mu djeca sugerirala. Možda bi bila dobra aktivnost “Osmisli kraj priče”, ili “osmisli svoju priču”). Odigrali smo još nekoliko puta igre sa početka, svi su bili uzbuđeni i sretni i svi su željeli sakrivati ili tražiti predmet. Nakon toga su me pitale da li mogu staviti radove na izložbu i to smo i napravili. Deset minuta nakon radionice vidjela sam S i P kako prijateljima pokazuju svoje radove.”

RADIONICA (objekt 2)
TEMA: Emocije- sreća i strah
UVOD: pokret uz glazbu „Glava, ramena, koljena i stopala“ Zadatci: stvaranje ugodne atmosfere
GLAVNI DIO: Razgovor: „Što me veseli, a što rastužuje“ Likovna aktivnost uz glazbu s CD-a „Kutija puna osjećaja “ Materijal: papir za slikanje, kistovi, tekuća boja Zadatci: predlaganje ideja, uvažavanje tuđih prijedloga, samostalni izbor aktivnosti, dogovaranje i suradnja pri izradi, međusobno pomaganje
ZAVRŠNI DIO: pjesma „Kad si sretan“ i ponavljanje pjesme od prošli put „Ljuti se vrapčić na zimu“ Zadatci: pravilno izvođenje pokreta i riječi pjesme, usmjeravanje pažnje, razgovor o emocijama na današnjoj radionici

VALORIZACIJA RADIONICE (Emocije-sreća i strah)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, dvije djevojčice i dva dječaka. Svi su s osmijehom na licu, radosno išli na radionicu. Ovoga puta sam radionici pristupila s jednom dozom straha i nesigurnosti jer prošli put djeca nisu baš sudjelovala na radionici i bilo je jako naporno, no ovoga puta sam se jako iznenadila, imala sam osjećaj kao da to nisu djeca koja su prošli put sudjelovala na radionici. Čim smo ušli u prostor u kojem se održava radionica S i P su rekle da bi željele otpjevati pjesmu koju smo pretprošli put radili „Ljuti se vrapčić na zimu“- ovo me jako iznenadilo jer se do sada nitko nije samostalno javio da bi nešto napravio i pogotovo ne na samom početku radionice, mislila sam da žele zajedno otpjevati pjesmu, ali zapravo su željele svaka sama i cijelo vrijeme dok su pjevale imale su ogroman osmijeh na licima, kako one tako i M i L koji su ih slušali.

U uvodnom dijelu sata radili smo igru s pjevanjem, pustila sam im pjesmu „Glava, ramena, koljena i stopala“ svi su sudjelovali i bilo im je jako zabavno, svi su se smijali, čak se i L smijao glasno, to sam prvi put sada čula!! Nakon što smo dva puta otplesali pjesmu M je rekao da je on zapamtio riječi cijele pjesme i da bi bilo bolje kada bi plesali i pjevali, te smo tako ponovili pjesmu još dva puta pri čemu su svi glasno pjevali!

U glavnom dijelu radionice pitala samo ih što ih veseli, što rastužuje. Jako sam se iznenadila što ne samo da su htjeli razgovarati o tome što ih veseli, a što rastužuje nego su razgovarali i o tome što ih ljuti, čak su i ispitivali jedni druge i odvijala se prava diskusija, ovo me jako iznenadilo jer je diskusija bila glasna, normalnog tona glasa, nije bila kao i inače tiha ili polušaptava. Razgovor je tako tekao da me zapravo nisu ni trebali, nisam trebala postavljati potpitanja nego sam uspjela zapisati dio razgovora.

P: „Patrik me naljuti kada se ne želi igrati sa mnom.“

S: „Jesi onda tužna?“

P: „Ne, tužna sam kad nemam igračke i plakam se onda.“

S: „Ja sam tužna kad mi seka kaže da se ne želi igrati sa mnom male škole. Onda su mi usta onako spljošten. M, kad si ti tužan?“

M: „Ja nisam nikad tužan, i ne bojim se ničega, ja sam dečko. Samo sam ponekad ljut, na brata, jer nekad mi ne da loptu kad igramo na dvorištu.“

S: „Ja sam ljuta kad mi seka kaže da ne znam učiti. I onda sam tužna.“

P: „ To nije lijepo kada ti kaže, meni to brat nikad ne kaže. Hm.... A znaš čega je mene strah? Strah me kad mi tata ugasi svjetlo u boravku i idem sama spavati.“

S: „ I ja, kad po noći mislim da mi neko hoda po sobi, ali ne hoda nego mi je navita igračka.“

M: „ A koja igračka?“

S: „ A onaj, onaj auto koji se vozi.“

L: „ I ja imam auto, onda se brat igra s menom, i onda sam sretan.“

P: „ I ja sam sretna kad se brat igra sa mnom. Onda se smijem, i on.“

M: „ Ja sam sretan kad mi mama kupi neku igračku. „

S: „ ja sam sretna kad mi mama kupi meni i S igračku, Sretna sam i oduševljena, onda imam smiješak na licu i oči su mi sretno.“

Nakon razgovora smo slikali. Cijelo vrijeme dok su slikali djeca su si posuđivala kistove iz posudica s bojom i međusobno si davali ideje i prijedloge te čekali na red dok je netko drugi koristio kist koji im je trebao. Kada su naslikali predložila sam im da radove stavimo u hodnik da se osuše. Što su oni prihvatili i pomogli mi odnijeti radove na hodnik.

Za završni dio radionice ja sam mislila da ponovimo pjesme koje smo prošli put radili, ali je S predložila da ponovno otpjevamo i otplešemo pjesmu „ Glava, ramena, koljena i stopala“. Ponovili smo pjesmu još nekoliko puta. Cijelo vrijeme na radionici je vladala ugodna i radna atmosfera, djeca su cijelo vrijeme komunicirala međusobno, L je ovaj put bio malo povučeniji ali za vrijeme radionice se i on do kraja opustio. Zbilja sam se osjećala dobro nakon završene radionice i ovo me motivira za daljnji rad, s obzirom da mi je prošla radionica bila teška nisam očekivala da će ova ovako dobro proći. Kod djece se vidi veliki napredak i nakon samo nekoliko radionica.“

RADIONICA (objekt 2)

TEMA: Zašto se ptičice žene na Valentinovo?

UVOD: osmišljavanje našeg pozdrava

Osluškivanje zvukova iz okoline; posebna pažnja na zvukove iz dvorišta, sa stabla, grmova i borova

Pokretna igra (malešnice) “Bi ba bučicu”

GLAVNI DIO:

Priča (stara narodna legenda): Zašto se ptičice žene na Valentinovo?

Doživljaj priče - likovna aktivnost: izrada ptičica od drvenih štapića (špatula) i kolaž papira

Materijal: drveni štapići, kolaž papir, ljepilo, flomasteri, škarice, olovka

ZAVRŠNI DIO: razgovor, opisivanje svojih radova, samostalno izlaganje radova na pano

VALORIZACIJA RADIONICE (Zašto se ptičice žene za Valentinovo)

„U radionici je sudjelovalo petero djece, tri djevojčice i dva dječaka. Ulaskom u „kreativnu” sobu djeci sam skrenula pažnju na oslušivanje zvukova iz okoline, posebno na zvukove izvana. S i Pa su komentirale da čuju djecu, M i L da čuju djecu preko u sobi, i aute, a T nije komentirala ništa. Zatim sam ih pitala što se može čuti na drveću i borovima u našem dvorištu i rekla sam im da se jučer nešto jako, jako zanimljivo događalo baš na takvim mjestima. Brzo su pogodili da se radi o ptičicama i zato smo za ptičice otpjevali pjesmicu s pokretom “Bi ba bučicu”. S, P, L i M pjesmica je bila poznata pa su se samo podsjetili i rado ju otpjevali, a T je pomalo sramežljivo uz moj poticaj pokušala ponavljati pokret.

Nakon pjesmice komentirali su što se to zanimljivo jučer događalo na drveću i grmovima.

S: “Ja mislim da je bio neki zec.”

Rekla sam im da se sada moraju pripremiti za priču kako bi saznali o čemu se radi.

Prilikom pričanja priče izrazi na licu djevojčica su bili nježni, jer se ipak radilo o ljubavi.

Priča im se sviđjela, a djevojčice su, osim T, bile pričljivije, pa je P komentirala: “E sad se i mi možemo zaljubiti.”

Za vrijeme likovne aktivnosti međusobno su pričali i komentirali priču, što im se sviđjelo najviše, što najmanje, što je bilo tužno, a što sretno. T je najmanje

komunicirala i sa djecom i sa odgojiteljem. Odgovarala je samo ono što ju se pitalo, a

prilikom izrade ptičice strpljivo je čekala na red za materijal. P i S se jako sviđjela

aktivnost jer su imale pune ideje, puno su pričale i bile su vrlo kreativne. M je bio nekako

tih, nije rekao da je prilikom rezanja odrezao komadić previše pa je to “popravio” ljepilom

u čemu mu je pomogao L. Nakon izrade ptičica, rekla sam im da su sve jako lijepo,

spontano su počeli komentirati i opisivati svoje jedni drugima i oponašali njihov let, a P je

predložila da im daju imena. Njena se zvala Ptičica Mazilica, S je bila Zaljubljena, od L, M

i T je bila samo ptičica. Na vanjskom panou sami su izložili svoje radove i izabrali mjesto.

Posebno ih je radovalo što su njihovi radovi bili izloženi vani na hodniku gdje ih svi mogu vidjeti kao i što su sami određivali gdje će i kako izložiti koju ptičicu. Mislim da je radionica bila uspješna. M je riješio svoj problem s lijepljenjem u suradnji s L, čak se i T kasnije opustila. To me posebno razveselilo, osobito kad sam vidjela koliko uživa u izradi i u izlaganju radova. “

RADIONICA (objekt 2)

TEMA: Cvijet

UVOD: Igra Leti, leti i pantomima

U igri sudjeluje dvoje ili više djece. Djeca sjede i kažiprstima lupkaju po koljenima ili stolu. Jedno dijete kaže :”Leti, leti... pas!” Ako dijete izgovori nešto što leti djeca dižu kažiprst u zrak, a ako kaže nešto što ne može letjeti , ruke ostaju mirne.

Igra pantomime

To je igra pogađanja, jedno dijete pokretima opisuje primjerice životinju, a druga djeca pogađaju.

GLAVNI DIO: Izrada cvijeća

Djeca izrađuju cvijet od kolaža, pastela.

Materijal: kolaž, ljepilo, škare, pastele

ZAVRŠNI DIO: pjesma “Visibaba” sa pokretom

VALORIZACIJA RADIONICE (Cvijet)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, dvije djevojčice i dva dječaka.

U uvodnom djelu, odgojiteljica je prva izgovorila riječi za igru, nakon toga su se javili M i Pa da vode igru, kada je došao red na L on se nije mogao sjetiti nijedne riječi, T je sudjelovala, ali nije htjela izgovarati riječ za Leti, leti. Za igru pantomime M i L su glumili životinje, s time da je M govorio L koju životinju bi mogao glumiti. Odigrali smo jednom obje igre jer su djeca jedva dočekala da izrađujemo cvijeće.

T je bila jako sretna, postavljala je poneko pitanje i odgovarala je na moja pitanja, nije imala spuštenu glavu. Spontano su počeli pjevati pjesmu visibaba što mi je bilo jako drago, izrađivanje cvijeća ih je poticalo na razgovor i smijeh. Odgojiteljica je spontano umjesto

cvijeta izrezala leptira, T me odmah zamolila da i njoj izrežem, nakon nje svi su radili leptire i bojali ih pastelama. Djeca su bila vrlo opuštena, P, M i L su komunicirali, razgovarali dok se T smješkala I gledala kako razgovaraju. Ova radionica je bila posebna zbog T angažmana. Nakon izrađivanja su me zamolili da odigramo igru krokodila i igru toplo-hladno. Tina se prva javila da sakrije predmet, M, L i P su željeli tražiti predmet, ponovili smo nekoliko puta. U igri krokodil svi su sudjelovali i željeli biti krokodil. Atmosfera je baš bila ugodna i danas su svi bili opušten, nasmijani i angažirani.“

RADIONICA (objekt 2)
TEMA: Narukvica/ogrlica
<p>UVOD: Igra Dan-noć i Krokodil</p> <p>Dan-noć</p> <p>Bira se igrač koji izgovara riječi "dan" ili "noć". Kad igrač kaže "dan" - drugi igrači trebaju ustati, a kad kaže "noć" - trebaju čučnuti. Tko pogriješi ispada iz igre, a zadnji koji ostaje je pobjednik. Po želji djece može se dodati "disco"- djeca trebaju plesati.</p> <p>Krokodil</p> <p>Za igru krokodila je potrebna zamišljena rijeka (plava marama Ili neki predmet).</p> <p>Jedan igrač je krokodil. On stoji s jedne strane. Ostali igrači (koji su s druge strane "rijeke") mu postavljaju pitanje; "Krokodile – smijemo li prijeći rijeku?" Krokodil odgovara: "Samo ako imate rozu (plavu/žutu)... majicu/hlače/papuče". Onaj tko na sebi ima tu boju slobodno prelazi, a onaj tko nema, njega krokodil lovi. Cilj je pobjeći krokodilu i prijeći na drugu stranu. Onaj kojega krokodil uhvati, postaje novi krokodil.</p>
<p>GLAVNI DIO: Izrada narukvica i ogrlica</p> <p>Djeca izrađuju po želji ogrlice, narukvice, mogu ih izraditi za sebe, pokloniti prijatelju Ili nekome tko im je drag.</p> <p>Materijal: špaga, perle</p>
<p>ZAVRŠNI DIO: Igra s pjevanjem "Igra kolo"</p> <p>Djeca stoje u formaciji kruga, drže se za ruke, jedno dijete je u sredini i kada završi pjesma dijete u sredini bira tko mu je drag i drugo dijete stane u sredinu.</p>

VALORIZACIJA RADIONICE (Narukvica/ogrlica)

„Na radionici je sudjelovalo četvero djece, tri djevojčice i jedan dječak.

U uvodnom dijelu djeca su izrazila želju da ponovimo igru sa predzadnje radionice, igru toplo-hladno. Svi su željeli sakrivati i tražiti predmet, veseli su i međusobno si pomažu. L i dalje najčešće sakrije predmet gdje mu kažu druga djeca, pokušam ga potaknuti da ga sakrije gdje je on zamislio i to je i napravio. T se također javila da sakrije predmet da ga traži, na kraju igre su si dali “5”. Pokazala sam im novu igru Krokodil koja im je bila jako zanimljiva koju su dobro prihvatili, te Dan noć. Svi su sudjelovali i često su se smijali. Zamolili su me da igramo još pa sam im obećala da hoćemo na kraju radionice.

U glavnom dijelu su izrađivali narukvice, T mi je postavila pitanje “A šta je to?” (mислеći na perlice), odmah je počela izrađivati narukvicu. S i P su kroz rad puno razgovarale, pričale događaje vezane uz vrtić, kuću. L se povremeno uključivao i pričao što rade kod kuće, što ima kod kuće. T se nije uključivala u razgovor, ali sam primijetila da se cijelo vrijeme smijala na priče svojih prijatelja, te nije toliko ima spuštenu glavu. P, L i S su svoju ogrlicu/narukvicu odmah stavile na sebe, išli su se pogledati “kak im stoji”, L je rekao da je to Spiderman narukvica. T je samo probala staviti na ruku te ju je skinula. Bili su jako ponosni i pitali su da li to mogu uzeti sa sobom.

Na kraju smo igrali igru s pjevanjem, bili su oduševljeni, svi su se izabrali međusobno i nitko nije ostao a da nije odabran na kraju što mi je bilo jako drago i da razmišljaju o svakom prijatelju i vidjelo se da žele da svi budu odabrani. Svi su pjevali, najglasnije su S I P, malo tiše pjevaju L i T, mogući razlog je što nisu baš dobro znali tekst ali su se trudili. Svi su pljeskali na kraju.

Ponovno smo ponovili sve igre sa početka. Predložila sam da sada ja izađem iz sobe i tražim predmet, a oni svi da ga sakriju, bili su oduševljeni, smijali su se, bili su timski raspoloženi, na kraju igre smo se svi zagrlili, a izrađene narukvice i ogrlice su ponijeli sa sobom.“

RADIONICA (objekt 1)

TEMA: Grubzonovo dijete

UVOD: razgovor o Grubzonu kojega su djeca upoznala na prošloj radionici. Potičem ih da svatko nešto kaže o Grubzonu
GLAVNI DIO: slikovnica Julije Donaldson: Grubzonovo dijete
ZAVRŠNI DIO: Izrada kazališta i likova iz priče, dramatizacija

VALORIZACIJA RADIONICE (Grubzonovo dijete)
<p><i>„Na radionici je prisutno šestero djece. Djeca su vidno uzbuđena radi nastavka priče o Grubzonu koji im se jako svidio na prethodnoj radionici. To je doprinijelo veseloj atmosferi odmah na početku. Djeca su čak prepričavala kako su im roditelji nabavili slikovnicu Grubzon. L je pričao s P. ne zaustavlja s pričom, stalno priča, veseo je, neprepoznatljiv. Čak je i A imala osmijeh na licu iako ne priča puno, ali je u svemu sudjelovala, iako sramežljivo i u prepričavanju priče. Danas je G samo neobično promatrao, u jednom je trenutku pitao: „Što ako ja sanjam Grubzona?“ Na taj način je verbalizirao strah i to mi je bilo drago, ali još draže mi je bilo kako su ga M i P tješile. Brzo se oraspoložio. Nakon pročitane priče krenuli smo izrađivati lutkice. Svi su sudjelovali. G je glasno rekao da treba pomoć. M je rekla da će mu ona pomoći. Kasnije su se zajedno igrali do odlaska kući. L je vodio glavnu ulogu u dramatizaciji, nešto izvanredno jer on u grupi ne priča. P je predložila da ostanu na radionici još malo pa smo organizirali odgojitelja koji će biti s njima koliko hoće. Satima su dramatizirali priču. Odjek radionice osjetio se i drugi dan. Tata od P je došao i pitao može li on pomoći u pripremi radionica jer kod kuće P ne prestaje glumiti predstavu. Tata od A je rekao da ih je A posjela i navečer im glumila Grubzona i cijelu predstavu. Također izražava zadovoljstvo jer primjećuje na A kako vesela ide u vrtić. Još me jedna situacija razveselila. Kada sam pitala djecu u redovnoj grupi tko može otići u susjednu sobu po papir, javila se M. da želi sama otići i pitati. To se nikada nije dogodilo. Silno sam ponosna.“</i></p>

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Torta za Findusa
UVOD: razgovor o proslavama rođendana
GLAVNI DIO: slikovnica Torta za Findusa, Sven Nordquist

ZAVRŠNI DIO: izrada torte od palačinki, pjesma „Sretan rođendan“

Materijal: slano tijesto, valjci, podložak za tortu, svjećice, modlice, nožići

Zadatak: stvaranje ugodne, radne atmosfere

VALORIZACIJA RADIONICE (Torta za Findusa)

„Na radionici je šestero djece. Već znaju kako radionice idu i kada i gdje i trčeci dolaze u prostoriju. Jako mi je to drago jer se na početku ne mučim s oživljavanjem atmosfere, međusobno svi razgovaraju. A više ne gleda u pod kada nešto želi reći ili napraviti. Nakon razgovora o tortama i rođendanima te pročitane slikovnice, razvesele se izradom torte. Ono što je najvažnije kako su se dogovarali, dijelili, posuđivali materijal. Razgovaraju i veseli su. Torat je izložena na hodnik te privlači pozornost druge djece. Ova djeca im prepričavaju zašto je ta torta posebna. Ponosni su. Idući dan u grupi M poziva djevojčicu da se zajedno igraju. To je prvi puta otkad je kod mene u grupi.“

RADIONICA (objekt 1)

TEMA: Mali majmun s velikim brigama

UVOD: upoznavanje s odgojiteljicom S koja se priključuje timu, svatko predstavi sebe

GLAVNI DIO: slikovnica Julije Donaldson: Mali majmun s velikim brigama

ZAVRŠNI DIO: izrada likova, životinja iz priče

Materijal: izrađeno kaširano drvo koje je dom životinjama, karton, štapići, ljepilo, kolaž papir, flomasteri

VALORIZACIJA RADIONICE (Mali majmun s velikim brigama)

„Prilikom upoznavanja s odgojiteljicom S, djeca su tiha i nije im jasno što ona sada ovdje radi. Kada sam im objasnila kako bi ona htjela biti na radionicama jer ima prekrasnu priču za sljedeći puta i kako je pripremila nešto posebno, opustili su se i pozvali ju da dođe. Ostala je s nama čitavo vrijeme trajanja radionice. Priča je bila silno motivirajuća, dogovarali su koju životinju će tko napraviti. A inače ne priča puno pa kad joj je P rekla da može napraviti lisicu, počela je plakati. Ipak, verbalizirala je zašto plače te kaže kako ona

ne zna lisicu, jedva čujnim glasom. Na veliko iznenađenje svih, L se ponudio da će joj pomoći, a nakon toga svi drugi. To ju je razveselilo. Ne samo da su napravili životinje iz priče, nego su napravili i ostale životinje i njihovu mladunčad. S obzirom da su djeca na radionicama posve drugačija, vesela, otvorena, pričljiva, predložili smo im da ispričaju priču u grupi drugim prijateljima. Tu su svi prestali pričati. Nisu odgovarali. Rekla sam im da ću im pomoći i da ne moraju, samo ako žele. P i L su rekli da može ako im ja pomognem, M i G su kimnuli da može. A je samo šutjela. U grupi je počela P pričati. Svi drugi su bili tiho i zatvorili se. Iako znam da je ovo veliki korak, mislim da su spremni. Kada je P završila svi su pljeskali, a onda sam šapnula L na uho da može ispričati Grubzona. To mu je omiljeno i pristao je. Svi su se smijali priči, a on je bio ponosan. A je došla sjesti kod „pričalica“. Iako nije pričala veliki je napredak što je odlučila sjesti pred grupu. M i G objašnjavaju djeci iz grupe pravila igre koju su izradili na radionici. Jako tiho, ali objašnjava. Toliko sam bila ponosna na njega, na njih sve i oni jedni na druge.“

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Vjetar (radionica na otvorenom)
UVOD: Zagrijavanje, OPV u paru, trčanje s zadacima
GLAVNI DIO: izrada i ukrašavanje zmaja, puštanje zmaja
ZAVRŠNI DIO: Pokretna igra „Vjetar“

VALORIZACIJA RADIONICE (Vjetar)
„Ova radionica je na otvorenom zbog teme, ali i zbog izazova promjene prostora. Djeca su dobro, čak odlično reagirala na izlazak na dvorište u ovom vremenu koje nije uobičajeno. G je pitao da što će raditi kad na stolu ne vidi ništa pripremljeno, on želi raditi. Nakon vježbanja i zagrijavanja, nastavljam s igrom Padobran koja ih jako razveseli. Kasnije im pričam o zmaju koji uz ovaj vjetrić može i poletjeti. A i M se dogovore da će znaju napraviti lice, oči, nos i usta, ostali si dodjeljuju zadatke, ja se povlačim jer to sad mogu sami. Zmaj je ispao prekrasan, objesili smo ga na dvorištu da se njiše na vjetru dok mi igramo igru Vjetar. Zmaju su dali ime Mirko, ideju je dao L, drugi su prihvatili. Nakon igre, djeca ne bi išli u sobe nego ostaju na dvorištu jer već dolaze i djeca drugih skupina. To koristim i

organiziramo radionicu malih zmajića za svu djecu koja žele, a voditelji su djeca. To je bio pun pogodak. Djeca su im prilazila, a oni im objašnjavali. A je pogledom pratila mene i drugu odgojiteljicu s radionica, neverbalno smo joj dale podršku, a ona bi uzvratila osmijehom. Mama od L je došla sutradan pogledati Mirka sva sretna. Komentira kako se L promijenio. Zahvaljuje na trudu.“

RADIONICA (objekt 2)
TEMA: Zvuk
UVOD: naš pozdrav, upoznavanje s instrumentima i njihovim zvukom
GLAVNI DIO: zvučna priča „Penelopin poklon“ (uz pokret)
ZAVRŠNI DIO: izrada instrumenata
Materijal: bočice, kutijice, sipki materijal, samoljepljiva folija, škariće, ljepilo

VALORIZACIJA RADIONICE (Zvuk)
<i>„Odmah na početku S komentira drugoj djeci kako je jedva čekala radionicu jer joj je tamo super. Drugi se slože. Instrumenti na stolu odmah privuku djecu pažnju te ih kreću istraživati uz međusobni razgovor. Svi bi htjeli svirati bubnjeve, a T je rekla da bi ona gitaru. Bilo mi je drago što se uključila u razgovor i što je jasno izrazila mišljenje koje je drugačije od ostalih. Priča je zahtijevala od djece da se uključe i sami proizvode zvukove. To im je bilo zanimljivo jer su dio priče. Instrumente izlažu vani, to im je omiljeni dio jer privuče i ostalu djecu, a posebnost ove radionice je to što prvi puta M izrađuje, razgovara i smije se iz sveg glasa. Instrumenti su ti koji ga pokreću te to treba upotrijebiti i u grupi.“</i>

RADIONICA (objekt 1)
TEMA: Trolovi
UVOD: Slikovnica Trolovi (Egmont, 2016)
Zadatak: potaknuti razgovor o sreći, upornosti i vjeri u sebe
GLAVNI DIO: izrada trolova od kamena
Materijal: kamenje, pomponi, filc, markeri, perje, škare, ljepilo

Zadatak: izabrati trola iz priče (zašto baš toga), međusobno pomaganje

ZAVRŠNI DIO: razgovor o priči – zaslužuje li svatko biti sretan, što su trolovi naučili jedan od drugog

VALORIZACIJA RADIONICE (Trolovi)

„M je bila najaktivnija jer je gledala film, stalno je htjela nešto komentirati i dodati priči. Ja prvi puta vodim radionicu pa sam se pitala je li moguće da je ovo dijete isto ono iz grupe. L je bio malo manje povjerljiv, ali se odmah uključio. A je nekoliko puta nešto prokomentirala, to mi je pokazalo da se osjeća sigurna sa mnom. Trolovi su ih privukli, svi su izrađivali i davali ideje. Mislim da su djeca spremna za neki veći izazov poput onog pričanja priče u grupi. Veću pozornost treba posvetiti M2 koja je još uvijek dosta zatvorena, ali na licu joj se može pročitati da uživa.“

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Maja Domazet, studentica 2. godine diplomskog sveučilišnog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, samostalno napisala diplomski rad na temu „Aksijsko istraživanje - pristup usmjeren razvoju odgojno-obrazovne prakse“, a pod vodstvom mentora prof.dr.sc. Siniše Opića.

U Zagrebu, rujan 2020.

Ime i prezime

Maja Domazet

Potpis

Sveučilište u Zagrebu

Učiteljski fakultet

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i javno objavi moj rad

Akcijsko istraživanje - pristup usmjeren razvoju odgojno-obrazovne prakse

Diplomski rad

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U Zagrebu, rujan 2020.

Ime i prezime

Maja Domazet

OIB

Potpis